

1-74*

154

PPI-74 A13/8/82
S(154)

K34/82
MAY 1949

Marriage
law (go
beka)

H. M. Moklabe: 74 pages.
Bethany Mission,
P. O. T. Richardtsdal,
23-3-1949.

f 9: 42 pp.
f 7b: f 3-15-0
Tama yab.
Gobeka.

Gobeka ke gore ke go tšea kgarebe ya
ya motšeng wa bo mosogana. Motšhepa
o swanetše go bikiwa ke monna wa gagwe,
ge a le mona gae, ~~beka~~ go metša kantle le
monna wa gagwe, ge monna wa gagwe a se
gōna mo gae, a le matšogweny mowe ke leba-
ka le we ba mmetšago. Ge monna wa gagwe
a se gōna mo gae a le matšogweny, ge ba yo
beka mosadi wa gagwe, ga gwa swanela gore
a bekwwe ke yo mongwe wa monna, o swanetše
gore a yo beka ke basadi.

Matšatle wa monna o ba gōna, go bekweng
ga kgarebe, ge mong wa mosadi a le gōna.
O bitšā ke yēna mong wa mosadi kemotša
a ya naē. ka ge mong wa mosadi a kile aya
naē, bjale bare ge ba yo beka a ba a so gōna,
a baka bare tšetsi ba yo beka ba mmitšā, ba
motšogela ka gobane yo we a goba a mitšā
elego mong wa mosadi gagōna, e ile matšog-
weny.

Go tšhaba go bitšā mosogana yola
a go ba a fela a eya le mong mosadi
ba tšhaba gore monna gana motšhona, a

154

K34/82

2

Ka tloga a tšena ka ngwamang wa mosadi,
 ka morago ge mong wa mosadi a boya
 a balēla gore ke lebaka la gore monna a
 imiši mosadi ka baka la gore le mafile.
 O gōna monna yo a ka foyago a beka
 mosadi wa monna yo mongwe mong wa mosadi
 a se gōna.

Sl. Moketa wa mikiwa.

Ge moredi wa motho a bikiwa, molaō ōna
 ngwetš'i e tloga ga gagwe ka mabanyana, ge a
 e ya bogadi, bogadi o fitlha ka maetiāō a
 magolo. Ngwetš'i ge a bikiwa a utame, wa
 go utama ke wa go tšaba yēna o tloga
 batho ba sa mone, ka baka la gore ba tloga
 ka ntle le tumellō ya batwadi. Ge a bikiwa
 ka molaō gōna, batwadi ba mothepa ba tš'i
 biš'a ba lelōko la gabō, gore ka tšatš'i la
 gore ngwana wa lena o ya bogadi ka gorila
 le mowe le swanetš'e go tla go laya ngwana
 wa lena ge a tloga.

Ka lona letšatš'i lewe yo mongwe le yo mo-
 nywe o boya gae e sale lebaka, ke moka
 o fetu a bea ditswana tš'a gagwe, ka lape-
 ng la gagwe o leba mowe lapeng la bommi-
 kiwa. Ba fitlha ba kgobakana, ka morago,
 ga kgobakanō, ke moka ge ba bulatile puši,
 ba ja, ba kgonyana le bōna ba ja tš'a bōna
 diš'ō ka ngwamang, ka gobane bogadi ba ka

154

K34/82

3

seke baya balala bu llê tšū goja tšū go-
ja batla dija gosusa.

Ka morago ga mo ba feditšē goja, ke moka,
dingarebe diala magogō la peng, bjale ke moka ba
Kgonyana ba tšwa ka ngwamong, ka moka le dinga-
re, gamogō le yēna mmikiwa. Ka moka dinga-
rebe le baKgonyana ba dula gōdimu ga magogō.
Mong ~~setši~~ ngwetšī yēna o khurupēla kobo ya
bošego, ke moka o inamēla fase. Batswadi
ba laya ngwana wa bōna yo mongwe le yo
mongwe, o ēma a laya ka mokgwae o a ka
Kgonago.

Ka morago ga mo ba balale, ke moka go fe-
dile, bjale ke moka ba thakgoga, papagō mo-
thepa o ntšha selo, sa gore moredi wa gugwe
a thakgogē, a ē bogadi. Ya ba mmeke ka
go utama, ge ba etšwa ka mafōrō kguitšedi
ya ngwetšī o swara kgaitšedi ya gugwe ka
kobo, o a moemisā, ke moka moKgonyana o
ntšha selo. Yaba gōna a molesetšago ba
Kgonā ba sepela.

Batswadi ba moogana le bōna ba dutšī ba
tseba gore ngwetšī leono wa tšena, mathari
a swanetšē go thaeletšū, mowe mokgōšī wa
go Kganēla ngwetšī onago gōna, ka gobane tšā-
tšī le we la go betla, ba swanetšē gore ba ro-
me yo mongwe wa mosadi wa motse wa bo
moogana, ke yēna yo we a tla go tšha.

154

K34/82

4

ba mokgoši, mowe a bōnago, gore bjale ne leba-
ne le gae, o dirēla gore ba tle ba ba tihama-
netšhe.

Sebokabone, sebokabone ~~ke~~ ke mosepele wa
ngwetši le bo magutle, kgarebe e nqwe e twa-
la magogō, yo mongwe o tswala se rotswana, wa
se rotswana ba moetsi pele, wa le gogō o ba
šala nthagō, ka moragō go šala ba bikiši. Ge
ba tloga gae, ga bo mothepe ba fo sepela, ge
ba bōna gore motse o kgale-nyama ke moka ba
ēma, bjale mowe ba nyama dirufelō tša gore
ba sepele ka thōna. Ba ntšha leseka ke mo-
ka ba šupa yola wa go tswala se rotswana,
ge a lebone, ke moka ba fakēla ka gae ga
se rotswana, ba sepela magutō a mane ba ēma
ba ntšha le lengwe ke moka ba dira bjale magutō
a mane.

Mosadi wa go tshaba mokgoši, o dirēla gore
ba phalle, ba tle ba tšusē ka masena gore
ngwetši a phakise a tšene bogadi. Bjale ka
ge ba dutši ba laletšhe, ke moka ge ba ekwa
mokgoši, ba kitin a ba yo tihama netšhe nqwe-
tši. Ke moka ba ntšha masena ngwetši o a
sepela, le mabjane ba fo tuta ba fakēla
ke moka ba sepela, ba yo makhala fēla
ge ka moswana ba tla thoga ba bōna le
mabjane. Bošego ga bona nama, o tšea
ka ga makhusa wa fa nqwana, ke moka

154

K34/82

5

ga gosuna molato modirō o sepetō. Ge ba
tsena ka mafōrō e bogadi ke gōna bjale ba
epelago seboka-boke. Ka lebaka le we a ba se-
pele, motho o fogata legatō ka letes, kemoka
ba êma.

Kōpêlō ena ya seboka boke, ga go epele be-
tši, go epella mathuri, le masoguna gamōgō le
dikgasebe tšē ditlhakane tšē ngwetši. Ba
e êpêla ka mokgwana. Matlhabendi ore,
seboka boke-sa bo matšha e a bokabokee ka
moka a bokabokee, ke moka ba e êpêla
ka mokgwana o we go fitšhela a tsena ka
lapeng la bomogana, ge ba tsena ka la-
pa kemoka ba homola le bōna a ba sa
êma, kemoka ba sepela ba tsena ka ngwa-
kong wa moragō mogana ba kwatamile fa-
se ka dikhumu, ba ba tšhela kameetsi
le bōna ba tsena ka le belō ka go tšhaba
metši.

Kemoka ngwetši o tsene bogadi, kemoka ma-
thasi le bangetolo ba binela be tši dikōša
ba le lapeng molomong wa ngwako o we ngwe
tši anago gōna. Ke dikōpêlō tšē pedi tšē
we ba diêpêlago, kōpêlō ya mathōmō ke
e: Sekgekge se ntlong, ke matlhabendi
yo we botlhe bare, sebeile pelo matšhi-
ke. Sekgekge se ntlong, sebeile pelo
matšhite bjale bjale. Ka moragō ba êpêla

154

K34/82

6

e: Motlhabendi, pelo ya Kgope a e we gê,
 botlhe sekawa hawa a e we gê, pelo ya
 Kgopê a we gê, sekawa hawa a e we gê,
 bjale bjale. Ke moka ka moragô ga mome ba
 palakana ke bošego ba ya malaong batla
 tšoga ba ba bōna ka moswana. Betsi le bō-
 na ba hwetsana le batla la gorōbala.

Ngwetsi a bikiwa mošegare, goba ka moswa-
 nyana o bikiwa bošego, ke gore ka mabanyana
 a maetšišō. Ko wa bayago le bōna ba yo fo
 hwetsana ba e tšiša. Ge ba ka etšiša bakwa-
 kgogo e bile ella, ke moka ba ya malaong, nwe-
 tšiši a ka sethe a tšena.

S. 2. Bomakgatle ba ngwetsi.

Ge mokgonyana a ile bogweny gona le boma-
 kgatle ba dikgarebe, mogongwe ba ~~ka ba~~ bane
 mogongwe ba batlhano. Motlhany ngwetsi a
 e ya bogadi, ba nyakela ba bangwe, goba ba
 phetha menwana e medi goba le some, ka
 moka golukile. Ba felegetšiši ga bar na
 palō ya nnete. Ge ele mabapi le bomolo-
 ko wa bongwetsi, ba ka foba ba tarōga-
 ba bane, ba bangwe ya ba ba mathokō. Ba
 golo bja bomakgatle ba ngwetsi, ga goka-
 thalege goba kgarebe ke ekgolo e swane-
 tšē go bikišiša ngwetsi, kgane ke ge ele kga-
 rebe. Basetsana ba banyana ba ka sethe
 bakgona go bikišiša ngwetsi, ka batla la gore

154

K 34/82

7

ba ka ya ba šitwa ke medirō ya bogadi.
Ba bagolo ba swanetšē go thusāna ba šome
medirō ka moka ya bogadi. Le gona ba na le
molaō, ba e tswara ga botse. Mo we gare ga
bo matgatle go swanetšē goba le mošetšana
ya monyana, ya we o šala le ngwetšī motlhang
dikgarebe di boēla gae. Yēna motlhang a boēla
go gae, o ya le ngwetšī le monna wa ngwetšī
ka tšatšī le a iōa ngwetšī ga gabō, polēlō, e kgo-
lo, bare ge ba fitlhile bare ba tšitšōnwa-
na.

Ka letšatšī la go tloga ga bo matgatle, dikgare-
be dia kgoneng, tšō rōba dikgong, ba ya le ma-
sogana a bōna, ba yo ba rōbēla dikgone, kudu
dikgone tšewe ke tšā ngwetšī, gare a šale a
pēla monna wa gagwe ka tšōna. Ba ya
le yēna ngwetšī garōba dikgone, le yēna o baya
a awele la gagwe le ngata la dikgone. Ka
morithi ke moka ba baya, ba bea ngata ya
dikgone, ba ja melatšū ya bōna ke moka ba
tloga, go šala mošetšana yola monyana. Ngwe-
tšī e felegetšū bo matgatle ba gagwe, ke
moka o ba gomēla o boēla bo gadi
bja gagwe.

Lebaka la monngwetšī a le kowa bogadi le
bo matgatle ba gagwe, batswadi ba maso-
gana ba ya ngwetšī, go laola, go bōna ga-
re e kaba ngwetšī o luhile, ge ditaola

K34/82

8

dibolêla gore a se mothepa ke mosadi, mosogana a seke a ba tagana naê, batwadi ba mosogana, ba batša ngwana wa bōna gore a seke wa ba tagana le mosadi wa gago, molaô ore, ge mosogana a ba tagana le mosadi wa gagwe e le lantlha o swanetšô go tshantšha ke ngaka, a kgone a e ya dilao tša mosetena.

Bana bakgale e be ba e kwa melaô ya batwadi ba bōna, ka nnete, mosogana o swanete go kwa melaô wa batwadi ba gagwe, a seke a ya dilao tša ngwetši. Ka morwana e sale gosasa, ba tla bōna ngaka e tla, ke moka ba bolaya pudi, ke moka a batlhabêlanya ditlhare.

Ka lona letšatši le we ngaka e ba gatlhanyago ka lona, ke letšatši le we kgarebe e swanetšego go tšhaba le bōto. Ke gore wa tloga a ya ga ngwanabō goba lapeng le lengwe la leloto la gabo. O dula fetô fa we matšatši a mabedi, goba a mararō, o ditêla ke gore o sa dira mapoto a a karwalago a tloga naô ge a boêla bogadi. Ka moragô ga mo mapoto a dirilwê, ba motšhella setepeng, ke moka o boêla bogadi naô, ba yolala ba enwa, lebaka le we ngwetši a thenago ka lona le sethepa sa mapoto, ke lebaka la mo letšha-

154

K 34/82

9

tšhi le dula thaba. Ke baka la gorōbala la fitlha, ngwetšhi o ya goalla monna wa gagwe legogō, ke lebaka la gore monna a ē malaonq a mosadi wa gagwe. Mothepa o tšwa a lailwe gagabo, ba malaile gore o seme wa dumēla ge monna a etla malaonq a gago, ka ntle le gore a ntšhe pudi.

Mosogana o tla leka gore a ē malaonq a mosadi wa gagwe, mosadi a gana, a gane ka gomolebudisā o fo homola, ke moka monna a lwa naē, e senq go wa naē ka gatia ka go fonyaka go ya malaonq, mothepa a phelekanya dikgwele tšā gagwe. Ka moswana mosogana o tšoga a botšā batwadi bagagwe gore, mosadi wa ntšhana, ke moka ba mofa pudi, bare, mošupe gore ka modi ena ke a gonwešā, ke moka a dira bjale, ka mabanyana ge ba eya malaonq, ke moka o bōna a dumēla.

Ge mosogana a kare a tšena diluong tšā mosadi wa gagwe, a bōna gore, a sekgarebe, ke mosadi, ke moka o tšoga a botšā 'ba tšwadi' gore a sekgarebe ke mosadi. Ke moka baga-bō mosogana ba tšea pudi ba etlema, ba nyakēla se tšutlha, ba se tšhula le šōba, ba sefakēla na nakeng la pudi, ba rona sebaka seiša pudi batwading ba mothepa.

154

K34/82

10

Ke moka ba tsogela, go bita sebaka, ke moka sebaka se tšea pudi, o isa ga mangolo wa mosogana. Ge sebaka se fitlha, batwadi ba mothepa ba e bona ke moka, ba kitima ba a moga sebaka pudi ba e bolaya. Ba ditibile gore moredi wa bona ke moadi ga semothepa. Sebaka ke moka se a goma ka ntle le polêš.

Mangolo wa mosogana o na le molato, ka morago, mangolo o šala e dira bjatwa, o a borwala o isa ga mokgonyana go rapela molato ga mokgonyana, ka gobane ke molaō, ge mangolo wa motho a na le molato le mokgonyana o swanetše go dira bjatwa a yo rapela mokgonyana wa gagwe, ke moka molato o fêla o etla mowe. Ke molaō wa bagologolo.

Matsatšing a boleho, molaō o we a ba sa ušumiša, gela motho a bekago mosadi wa gagwe, ke moka, mosogana a tšena dilolong tša mothepa le ge a hwetša, ne gore ke mosadi, ga gosana taba o fo homola. E šita le gona ge bu ba ga thantšha, mosadi o a belaela, empa mowe le ge a nobelaela ga gona thušō, ka gobane ke molaō.

S.3. Thathobō ya ngwetš.

Pele ga gore a bikiwe, mangokolo ya mongwe

154

K34/82 //

yo mogolo wa moteng wa bo mothepa, o a mi-
tsä, kemoka ba dula thopa, a mutšišä gore
a fa o be o sa tšhegge, kemoka ge ebe a
sa tšhegge wa motšä. A fêla a motšä gore
o bolêle nnete ngwana o seke wa tšhaba,
le yêna a bolêla nnete ya gagwe, kemoka
ba palakana. Bogadi le gona goba bjale ba
yo mutšišä.

Bogolo golo ebe ba pena dikobo, bjale ka
goriale mowe, mokgonyana le motšeiwa ebe
ba sa tlolele tsoku mmele kamoka, ebe
ba tlôla le tlhakoni ka le tee. Gore batho
bakgône go motšeba gore yola ke motšeiwa,
yola ke yêna mokgonyana.

Motho ga sepele ka fase, ke gore sebata-
ladi se bôna ke senkhuthumunu. Ge mose-
tsana a kare a sale gagabô a tšhegga
batho ba tla no môna, le ge a ka ukama
bjang le bjang. Diêma more ditla fo mô-
na. Ka goriale ge ba mutšišä ba tla fo
môna le ge a seka, matlhong a gagwego
sare fê.

Kgagara e hwa ka matlhong, ba tla fo
bôna a fo bolabola a inamile, eke gore
ga inamile ka moimamô o we diphate
diafêla. Le ge mokgekolo a ka mokgalemê-
la gore a lesetšê diphate, a ka seke a kgô-
na go lesetšä, motho yo anago ka petang

154

K34/82

12

Teng go yēna o a šoma, ka gobane a nyuke maaka, yo mongwe yēna o tla fēla a re gana, empa a ka seke a bolēla ka maatla, o ile a kgona go bolēla tsātšī la mathōmō gemothe pa a thoma go sinyana. Tsātšī la tšeki-šō ana bo e ka-abēhō, bjale yola a goba a gana ga nyana o fēla a re keile ka gobotšā wa seke wa kwa, bjale lehono o ganetšā bjang wena o tšeba. Ga gona ka motgwae o mongwe o swanetšē go bolēla tšerešō, ka gobane motgekolo le yēna o tla ba a mōna gore o fō seka fēla, wa tšeba.

Bjale ka ge go šetšē go tšhalušitšwe, gore ngaka e swanetšē go ba phatlhagantšha ka ditlhare, ba bolaya pudi, ke ya go kgadla ditshatšhō. Ditshatšhō tšē we di balēlwa go, ke tšena, gona le goboya ga bedi (gawēla madibeng), gona ga nqwana ka letlhakori lešele, le tsātšī, kgwēdi, tšhethe. Batšwadi ba moogana ba botšā morwa wa bōne gore a seke a batagana le mosetsana pele ga gore a lafiwē.

Ge moogana e tšhita ba-lai, ke moka a kitimela go tšena dilaong tšā mosetsana, o tla fo dikwa a lenōi, bose ga bokwelwe, banna ba gōna ba tla fo šala ba šegetšē mosadi. Ditshatšhō tšē bjale ka gawēla madibeng, go phumēga gampa le

154

K34/82

13

go ntsha mpa, dina le kote ka maatla, ka gobane dibakela motho bolwetši bja sehuba se segolo, sehuba se we elega ntlêrê, sa go tsena o noba o bona ka matlhô gore e fula e ukametšê leôpê.

Dithathô tsê dingwe ba dibitšâ gore ke dithathônyana, ke gore tsôna ga ditsentshe motho sehuba, dimohunyapanya maoto. Dingaka dikgona go alafa bolwetši bja mohuta o we. Ke lebaka lewe ba diragô gore moroguna a seke a tsena dilalong tšâ mothepa, le gore ba butšê mošetuna. Ba bile ba motšho-ša ka gore a th tloka gobolêla a ya a bolaya motho wa butho bawe le yêna a ka seke a phela, ngaka e tlaya e motia ke motia le yêna ba molaya.

Ge a ile a phuma, o swanetšê go boloka dišalamorago, ke phetso ya go alafa monna wa gagwe. Ge a ile a ntšha mpa o swanetšê go ntšha mobu o we wa mowe ba buhutšile go madi a we go ôna, ke yona phetso ya monna wa gagwe. Ge a ile a wêla madibeng, o boloka dišala-morago ke yona phetso ya monna wa gagwe. Ge mothepa a ile a dira bjale, o dirile ga botšê, ngaka e ka seke ya šitwa go alafa molwetši.

Maketeka Ratšhoši, o ile a tsêa mosadi ga Sebasu, bjale mothepa are a sale gaga.

154

K34/82

14

bo a ima, ke moka ba gokgona go ntšha dimpa ba fitšha ba montšha mpa, baya ba boloka kg-aufi le noka. le baka la dipula ke moka tša tlala tša fitšha tša tšea le-bitla la madi a we. Mosogana a fitšha a beka mosadi wa gagwe. A seke a kwa ba-tswadi mowe ba motšago a tšena di-laong tša mosadi wa gagwe, Kantle le gore nga-ka a ba tlhakantšhe, mosogana a babja a hwa.

Batwadi baile ba motša gore o seke wa hitimela go tšena mu-laonga mosadi, se sa nyakela noka. A ka a kwa ba-tswadi ba gagwe, mowe se e thuta se-ena se seego, ngwana o we tšhe ditšomeny are ditšoma ke tšhešhe, se sengwe se se, ngwana yo a sa kwego o wetšhe motšheng wa mohwelere, are a gona magala a bona molara, kgantšhe ka fase ga molōra gona le magala.

Ge aile a boloka dilō tšhe we ke sešhe-go ke di-nywadile kamo godimō, ge ba motšiša a phakiša a botšela bobē bja gagwe. Ke mosadi yo a lukileyo, ga nyake gobolaya monna wa gagwe. Ge ba nyaka go lifiša se tšhe tšhe tšhe ba molifiša ka mokgwa o we a ka bona ka ona, fela molao ke ditšomo tšhe nne le dipudi tšhe pedi ke ge ditaba diile kgorong, ge ele ka gae, tšhe pedi goba ka etee e lukile. Ge ditaba diya kgorong ke baka la

154

K 34/82

15

manganga gōna, ba swanetše go gontshisa tšhe nne ka gobane kgōrō le yōna ga ya dulela mabaka e nyama go ja.

Mothepa yo we a bekwago a lukile, gana modirō e mengatha. fela a fitlhuo bogadi ke moka go fedile, ba fonyakela ngaka gore e ba tlhahantšhe fela, ka gobane o we ke molaō. Go swanela gorōbula se, ka ntle ga gore ba molhahantšhe. Ge ba dirile modirō o we o fedile ke moka go fedile.

S.4. Go lata ga motgonyana.

Motgonyana o lata mosadi wa gagwe ka baka la gore o tlhoka se bobedi. Ge motgonyana anyetše a feditše mothepe a ka seke a gana go bikiwa o swanetše go ya bogadi. kgōrō ya gagwe e tee fela, ke ge motgonyana a samothutela maseka gōna a ka gana. le ga go lebjale papago mothepe a ka seke a a motgonyana gore a dule le moradi wa gagwe. Batswadi mothepe a yo nyakela maseka, kemaka a yonyakela, a kgone a e tla gobe ka mosadi wa gagwe.

Go imisa mothepe a le yagabo, mowe ke go kwana ga mothepe le monna wa gagwe. Batswadi ba sa tšhebe seho, ka gobane ge ba ka dia motgonyana gore a dule le moradi wa bōna, ba ba ba dia gapeletšā mosekana go se a robale le motgonyana. Mowe go gutilego

Kgwatlwa ya pele le ya morago e tla gata gona. Ba ka seke ba tla ba kgona go kgata morakho.

Go imiswa ga mothepa ke monna wa gagwe a sale gagabo, ke gore motgonyana o kgopetse segô sa metri, bjale ba gona go mofa mosadi wa gagwe, ka bukha la badidi. Ka morago ga kgano e we, ke moka motgonyana a kgopela makgolo wa gagwe gore a mogo-tsethe mollo. Ke moka ba modumella, ke lebaka le we motgonyana a tla bekago mosadisa gagwe ana le mpa. Ge mothepa a ile a imisa, ke monna wa gagwe molato ga o gona, molato wa motgonyana e foba go ntsha dikgomo tše a gore ge a nyala a sethe antsha.

S 5. Go bega badimu.

Pele ga gore a e bogadi, batwadi ba gagwe ba swanetše go tšibisa badimu gore ngwana wa bona o a sepela oya ga morwa mofete, badimu ba be nae. Badimu ba bola-bola ka moya, bjale mowe pegony ya badimu ba babega ka selo sa gophela go ba bjona bjalewa.

Go tšhabisa ge motgonyana a ile a tšhabisa mosadi wa gagwe ka ntle le tumello ya batwadi. Bjale badimu a ya ba mmela-ela, motšhabisi o swanetše go mocha morago, go batwadi gore ba yo mmege go

154

K 34/82

17

badimū ba gabš. O moiša ka selo se we are
go ge a tsāma a laola ba motsā sōna, bjale
ka pudi, nku goba kgomo.

Ke moka batswadi ba mosadi ba tla mofa le
tsātsi, ke gore le bōna ba tla šala ba etu-
kiša, le bōna ba tla šala baya ngakeng go
o kwa ka noši le gore mophasi etla ba mang.
Ba dira bjakwa bjo bontši ge ele gore bayo
mophasa ka kgomo, ge ele ka pudi le nku,
ba dira mapoto.

Tšatši lewe bjakwa bo tla tsogago bonwewa,
mokgonyana o swanetše go tla le mosadi wa
gagwe, a robale le yēna ga makgolo wa ga-
gwe. Ba tla tsoga e sale gona, baya
mabitleng, ba fitlha ba dula mowe le bitle-
ng lewe mmelaedi ba molukilego gōna, ba
rwele bjakwa bja ditheba ka phafana.
Seruina le sōna se tlemilwe kowa.

Ba kwatama ka dikhuru ba dikulusitšē
le bitla, ke moka mophasi a thōma go bola-
bola a fēla a muna bjakwa a tswela
godimū ga lebitla.

Ka morago ga mowe, ke moka ba bolaya
kgomo, madi a yēna le mošwalašwati ga
mogo le mokgopa ba dibe a godimū ya le-
bitla, mophasi yēna a dutši a p bolabola
ke moka ba apea nana baja, nana ya ba-
dimū a ba tsēle letswai, le marapo a yō-

154

K 34/82

18

na ga ba pyatla, ba a kgobakanya kemoka
ba a bea godimu ga motgopa kowa lebitle-
ng. le ge nama e ile ya basita ba etlogela
godimu ga lebitla, kemoka ba tloga ba ya
gae gonwa bjelwa.

Ikhopo, gore batho ba tšwa badimong, yo
monqwe le yo monqwe o gokella le-rala la tso-
mo letsohong la gagwe la setona, ge e ke
modimo o we wa goba o belaela ke modimo wa
setona. Ge ele wa sethsadi thsadi ba
khemella ka letsohong la sethsadi. Marapō
le motgopa go tla šala go ija badimū.
ke gore dimpya o tla kwa dilala diloma-
na ka gōna, golukile ka goriale mowe ke
gōna go ija badimū.

Motgonyana yo we wa go tšhabiša, o ntšhi-
tše kgomo ka baka la go tšhabiša gaga-
gwe, mola a beke ga botse, e ka be ba
ile ba bega badimū ka matlhatswa le-
selō, moqongwe ba-dimū e ka be ba saka
ba area mosadi wa gagwe.

S. 6. Mexthōloya matla a mikiwa.

Mexthōlo ke medirō ya baloi, bjale ka
goriale mowe batswadi ba bangwe a ba
dumele ngwana wa bōna gore a foya
bogadi ka ntle le gore a tšhabēlwe ke
ngwaka ditlhase, ka goriale mowe gore
ba bogadi ge ba mogopotela mogobe bare mola

154

K34/82

19

ba nyaka godira selo kemoka ba gome ba molebale goba ba ganetsane.

Sephiri, modiro ona wa golukisa nywana mmele, ba dira ka sephiri ba bogadi ba sa tsebe, ke gore bare lebaka la mo akropela segô sa metsi, ba mogafela, kemoka ba motšua gore se sa bitša batswadi ba mothepa gamogô le dikgadi, sepela o tla boya ka tsutši la gore kemoka ba šala ba tlhabêla nywana wa bona ditlhare. Ke tša go thibêla gore ba-oi ba seke ba mogobakša ge a fitlhile bogadi, matlhomong yo mongwe are ke tšhekga ka yêna a gobale.

Ba bogadi bja mothepa, le ge ba ka fo bona matlhaka godimu ga mele wa ngwe-tši a buna taba, ka gobane le bona ba tseba gore motho o a babja, a lafiwa. Ka goriale mowe ba ka seke ba mogopolêla mogopolo o mobe.

Golaola, ge bakare ba laola, ngakeng ditlaola tša bolêla gore nywana ba tlaya ba molaya, o iša fêla lebitla, ba na le nqwaka e ngwe, e we ba ilego go yona ga gona ka mokgwa o mongwe o we motho a ka dirago ka ona. Batswadi ba mothepa ba tlhadisa nywana wa bona, ke moka ba mofa dikgomo tša gagwe.

154

K34/82

20

Bjale ka fenele a tshadisa ke baga Moeng. fenele o be a tšea moredi wa Kgatlhwane, bjale mosetšana a gōlofala leoto, bjale butswadi ba leka go a lafisa moredi wa bona, empa ba ile ba palla. Ge ditatola ba ditshetše fase di bolala gore o loile ke babogadi.

Kgotlhwane a tšwela pele le go lafisa moredi wa gagwe. A ba a tšea moredi wa gagwe a fitlha nae ga ngaka e barego ke Patlana Moeng, a bea moredi wa gagwe mowe, ke moka ngaka ya a lafa molwetši a fōla. Ngaka yare go Kgotlhwane motot molwetši wa gago ke moalafite bjale ka goriale mowe, ge o motšea mo o fitlha nae ka ga leoto le tla tšaga, ka gobane ba-reile ditšela ka moka tšaga goya motšeng wa gago yore ge a fitlha a gata mowe ba-reilego leoto ke babe gape.

Kgotlhwane are, ke sepetšhe le dingaka ka buntši dimpotša taba e, pele ga gore ke tle go wena monna wa ga ~~Moeng~~ Moeng, bjale ga ke tšebe gore nywana yo waka nka ya ka mouta kae. Moeng are go yena segōle ke sa bo motho se tšhota se boya motšeng, motho ga swane le kgomo ere ke go fe dikgomo ke tšee moredi wa gago, motswadi wa mothepa a dumela Moeng anyala

154

K 34/82

21

a dutši naè, ke moka Kgortlwane a fu tswale
dikgomo tša gagwe. O be a ka seke a mo-
tlhala molato ke boloi.

Ye ba ile ba lebala go modira ditlhare tšewe
a ba a bikiwa, ke moka ba ya ba modira me-
kgwa e menywe, mokgonyana a seke a tlhoko-
mêla molwetši, bjale motswadi wa gagwe an-
ge a e ya gomôna a kwa moredi wa gagwe
a motšā gore nna le metši a ke fe ke motho
le ditlhare a ba nyakelle. Mmago mosadi o
tla ba botšā gore molato keng le sa tlhoko-
mele motho ge a babja.

Mmago ngwana o tla kgopêla bakgonyana gore
mpheng ngwana waka ke tšame ke moala-
fisa. Ye ba ile ba modumella a motšea mo-
kgonyana a seke a leka ka matla gore a
fele a nyakella mosadi wa gagwe ditlhare.
A fo dula gae, ga gabo a lebella fêla ba
ga matgolo wa gagwe, ka morago ga mo-af-
dile, ba tla ba botšā gore ngwana wa rena
a le monyake, go-ka-one gore letle le gape
dikgomo tša lena. Ke moka ba swanetše
gogapa dikgomo tša bōna.

Ba rata gore ge ngwana wa bōna a ba-
bja, ba hwetšana ele gore mokgonyana wa
bōna wa goragora go nyakella ngwana wa
bōna ditlhare, gona a bana pelaelo e
kgolo, ka gobane o Kwêla mosadi wa ga-

154

K34/82

22

gwe botlhoko, e palwa fêla ka bana la bora-
zhana mowe le bôna ba ka leka ka maatla
gore ba mothuse ka ditshêka tša go alafisa
mosadi wa gagwe.

Mpuru hantweng o ile a tšea mosadi wa gagwe
ga Malesa leina la mosadi bare ke Thoko. Bja-
le, Thoko a baba ke leeto, Mpuru a seke a
la fisa mosadi wa gagwe. A motlogêla a ya
a dula le mosegêla batswadi ba Thoko ba
kwêla moredi wa bôna botlhoko, ba fitlha
ba tšea moredi wa bôna, ba ya nae gae
ga bôna.

Be ile ba fitlha ba leka ka maatla go
moalafisa, empa dingaka dietla dipallwa
koto la gagwe la ba la ripêga. Ka morago
ga mowe la fôla. Mpuru o ile are o
lata mosadi wa gagwe ka morago ga mole-
oto la gagwe le fodile, a baka ba mofu
mosadi, bare, go yêna sepela o dula ga
na mowe wa goba o dutši gona. O ile
a napa a loba le dikgomo tša gomonyala
ba gana natšo. Are ke ya Kgorong Kgôro
ya seke ya a mogêla ditaba tša gagwe, Hemo-
na a loba.

S7 leeto.

Mola mothepa a bikiwago, ke moka go fe-
dile, a sa etaola bjale ka ge ebe esale
kgarebe, ka gobane o be a etaola. Ka

154

K 34/82

23

le bana lewe o swanetšé gore a be ka fase ga taolo ya monna wagagwe, monna le yêna ka fase ga taolo ya mosadi wagagwe. Yo monnye wa bôna ge anyaka go ê tšela mogongwe o swanetšé go botšú yo monnye. Mosadi a ka kgopela keto ya ba monna ga rate, o swanetšé go dula. Ge ele monna yêna o fo botšú mosadi gore ka moswana ke tla tšogela gagore, ka gobane ke mosadi e na kganô.

Batswadi ba mosadi ba lapa ngwana wa bona, ka maatla, gore ge anyaka go eta o kgopela monna wa gago, tšela ge o ka kwa a gana o dule o seke wa fo ya ka swele. Goba ge o ka seke wa kwa monna wa gago, ba tla gobôna gore ke wena motho wa go seloké. Wakwa ge ba bolabola bare a le-dumi le tšwa ntšhung. O fima seba ka gagore o ê o boé, ge a yo robala, o motšú letšatšú lewe a swanetšégo go boya ka lona.

58. Go tloga ga mokgonyana le methope ge letšatšú le dikêla, dikgarebe di ša tšá goja tšá mokgonyana, ka morago ga mo ba feditšé goja, dikgarebe le masogana ba e tšá ka ngwakhong ka o tee. Ba e tšá ka mokgwa o ba ka kgonago. Ge ba kwame nabo gore ba tla tloga, ke moka gare ga

154

K34/82

24

bošego ba tloga.

Go tšwa ka nywamong, go tšwa ka otee ka o tee, ba sepela ka dikgōnane gore gwa seke gwa kwala mošikō. Ba ya ba êmielana ka ntle ga kgōrō, wa ka moago ke gore wa mafellō o swanetsē ga šala a tswalla le bati, o legōga ga botse gore la seke la lla. Ye ba bōna gore ba feletsē ke moka ba tšwikēla, mosogana yo mongwe o éta pele yo mongwe o šala nthago. Ya ba bolabole ka baka la gore ba tšhaba gore yo mongwe wa motse a ka bakwa.

Merwalō ya methepa a ba tšee ka moka, ba fo tšea e mongwe, e mongwe ya šala. Mosogana o swanetsē go šia lesome goba poroto a ebea godimu ga legogō, goba ka fase ga lōna, ke tšhupō ya gore batswadi ba be ka yōna gore ba tšhabile. Molaō o wena gore ge mikiwa a eya bogadi o a lla, ka lebaka lewe a lle.

59. Dimphō tšā ka moepele wa bōna. Ye ba le mowe leetong la moepele wa bōna, ba fo sepela ka ntle legore, ba ba fe dimphō, ka baka la gore ke batšhabi. Ngwetši yo we ba mofago dimphō tseleng ke yo a bikilego ga botse, ka gobane ba sepela ba yēma, ga ba tšhabe selo kanthago. Motho yo we a yêtago pele ke ma-

154

K34/82

25

Kgatle wa monna, mong mokgonyana o šala ka nthago dingarebe tša ba gare. Mmikiwa o ba ka gare, yêna o khurupetšê tlhôgô ya gagwe ka kobô ya bôšego.

Mosepele wa bona, ka metlha ba sepela bôšego gore ba sete ba bonwa, ge mosepele wa bona ele o motelele, mowe boya bjana ba sale tseleng, ge ba bona gore ga gona motho yo a ka ba tšhago ba fo sepela, go fitlhêla ba fitlha mowe ba bonago gore ba ka tšibiwa ke moka ba tšama go fitlhêla letšatšî le ditšela, ka goriale mowe ba ditšela gore ba yo fitlha bôšego, bjale ka ge ele molaô wa gore ngwetšî o swanetšê go fitlha bôšego e seng mosegare.

Bjale ka ge go šetšê go tšhalušetšwe gore motšhabi a ba montšhetšê selo, motho yo we a ntšhetšigô selo ke yo a bikiwago ga bôte ke ngwala gape go tšhaloša ka mokgwa o mongwe o we ke sakago ka tšhaloša. Ga bana taba le mafato a ditšela, ba fo sepela goba dinokana tšê disenago metsi, ge ba ka fitlha nokeng e êlago metsi, gona ba swanetšê go êma, ba pepule mikiwa, o pepula ke makgatle wa monna a motsidisa moka.

Ge ele yo a bikiwego ka molaô yêna, ba sepela ba tšama ba êma tseleng gore ba

154

K34/82

26

ntšhe dimphō ba Kgone ba sepela, ga ba sepe-
le magutō a mantšhi, wa bōna ba sepela ma-
gatō a mantšhi. He ge mosogana a ile antšha
pudi. Le yēna ge a fitlha nokeng o a
ēma Kemoka ba mopepula, He gore base kwe-
na e ka motšha. Ba we bona ge dimphō di-
le tšā fēla tseleng, mosogana o swanetšē
go tloga ka lebelo, a fitlhe gae, a ba bo-
tšē gore ba ba thuse, betšhi ba dutšhi tseleng
ka bakka la go tthoka dimphō tšā go ba
sepedišā.

Batswadi ba mosogana kemoka ba phalla
gore ba fitlhe ba sepidišē ngwetšhi ka
dimphō tšā bōna. Ge ele wa go tšhabi-
šā ge ba ka leka gore ba dirā tšewe ma-
sogana ba swanetšē go batia, ba ba botšā
le gore motšhabi a tšāme a ēma tseleng
ba tla mošwana.

S 10. Go fitlha bogadi dimphō tšā gōna.
Motšhabišhi, ke gore mosogana wa go tšha-
bišā motšhepa, a re go motšhabišā a fitlha
nāe ka motšeng wa gabō, o motšhabišētšā
motšeng wa ~~ka~~ Mamuwī wa dingomo tšā go
tšēa motšhepa. Bjale ba bogadi bja mamu-
wi, kemoka ba yo tšhibišā batswadi ba
mosogana gore re bōna ngwana wa le-
na o tšhabišitšē ngwana wa batho.
Ba bolabola ka Kgomo, Kgomo e we ba

154

K 34/82

27

e fitiša ba yo tšibisa, batswadi ba mothepa
gore ~~ng~~ nyakellang mono.

Ge ba phuphile matlala batswadi ba mothepa,
ke gore matlala a phupha ke mmago mo-
thepa, ba-kgonyana ba swanetsê go ntšha se-
sa goraka makgolo wa bōna, ke moka a gona
a boella gae, ke moka go fedile.

Ngwetš'i o swanetsê go ya ka bogadi bjale.
Ka le we lebaka ba dira seboke boke ge ba
tloga motseng wa mogadibō wa gagwe, a ba
sa tšhaba bjale, ba ntšha dimphō, go fi-
thhela a yo tšena bogadi. Ba dira bjale gore
ba gopolê molaō wa sebokeboke. Ya gona motho
yo a ka robalago ka gobane ba tšeba gore ngwe-
tš'i o atla.

Ba bo mamuwi ba ditšgomo tša go tšena ngwe-
tš'i ba mofelegetš'a, mo'kgōš'i ele mo'kgōš'i, ba
bogadi le bōna ba tšwa ka motseng ba yotha
kanetš'a ngwetš'i. Ba ntšha dimphō go fitlha
la ngwetš'i a tšena ka kgōrō.

Ge fitlha kgorong gōna o a napa a êma
ke ge ba ka ntšha dilwana ga fete. Ba
swanetsê go ntšha pudi ke moka ba kgone
ba tšena ka kgōrō, ge ba fitlha molomo-
ng wa mafate (seferong) le gōna ba êma
gōna ba fo ntšha selwana, molomong wa
ngwako ba kwatana ka dikhuru, gona a
ba eme, ka gobane ba tšea metš'i ba tšhela

154

K34/82

28

'bjaneng bja molomong wa ngwako, ba tsena ba tshaba go naiwa ke pula ya pitša, ka gare ga ngwako ba yo êma, ke moka ba ntšha selo sa gore ba dule fase.

Go tshabisa mothepa a sarathe, ke gore masogana le dingarebe go ba leka ngwakong wa bona o we ba swanets'ego go robala ga êna, ba raloka ka mokgwa o we ba tianago go fitl'ela ba motse ba tswara ke boroko. Kudu ba dira ge bu ga makgolo wa bona ba tagitwe, ke moka ba re, go kwa gore ba kgometš'e ke moka ba kakola mothepa, ba tšwa naê. Ge are o tlhaba mokgosi ba motia, bo mangatla le bona ba gapiwa le tshetshele (tshethsee) yêna ba mokakotš'e.

Masogana yo kokobets'a o ile a dira bjale a kakola mosadi wa gugwe, a sa kwana neê, a fitlha ga kgaitšedi ya gugwe, ba tsena ka motšeng, ba ba fa ngwako ba robala. Banogona go makakola, ba ka seke ba moklema ge ba robala. Masogana ba ile ba kata ke boroko, ke moka mothepa a kwa gore ba kgometš'e, a tšwa ka ngwakong a tloga. Ka moswana ge ba tšoga ba hwetšana gore mothepa o tsamaile, ba tšoma go makale. Go tshabisa ke go kwana le mothepa.

154

K34/82

29

Go bjalo ka go tswalela, mosogana wa bōna
a tswalēla mothepa o kwame naē, ge a ka
fo motwalēla a sa kwana naē, le yēna o tla
fo tloga, ka gobane ge a e ya nagenq a kase-
ke a ya naē. Bagolo golo bare, ba letšētšā ngwe-
tši mpulukwane a swanēla go tloga, go a ila
ke ba kgule ba we bagoba ba o kwa molaō
o we.

lephatši o ile a tswalēla mosadi wa gagwe,
o be a tšile bula le pokisi la monna wa
gagwe a e tšwa makgwenq. E rile letšā-
tši le we a swanetšego go biēla gue, ka lo-
na, ke moka mosogana a tswalla le bati, a
ba tswaēla ka gure, mo kgokolo wa motse a
letšā mpulukwane. Ka gobane e be ba sa
kwana le mosadi wa gagwe, mothepa ka moswa-
na, a tšea pitšā a ya nokeng, a fitlha a
bea pitšā ka nokeng ke moka a tloga a ya
gagabo.

O bile a ya gagabo mothepa ka morago ga
matšatši, a ya a bolēla le mosadi wa gagwe
ke moka ba kwana a kgona a tšaba
naē, bjale a tša a dula ka bana lagore
ba kwame.

S//. Manyadiwa e sale ngwetši.

Ka morago ga mo ba bōna gore ba dutšifa-
se, ke moka mosogana le makgatle wa gagwe,
ba tšena ka ngwathong le bōna ba dula le

154

K34/82

30

1. ^{1.1} dikgarebe tša bōna, ga gona tuba, basadi ba e pella dikōpēlō tšē we ke tšetsēgo ke ditlhalušitšē ka matlakaleng a ka godimu. Ba robala le dikgarebe gamōgō le yēna monyadiswa ka nqwakong ka otee. Mosogana a ka seke a tlogēla mosadi wa gagwe a ya a robala ka nqwakong o monqwe.

Yolanēla mogolwane le rōtše, taba ena e a ila, ga ba dumele gore moratho a bekēlēmogolwane mosadi pele. Ke mogolo yo we a swanetšego gobekha mosadi pele. Ye mogolo a le matkgoweng e le legwaragwara, moratho a tena ke bogōpē, a ka foya a dula le mosadi wa gagwe ga matkgolo wa gagwe. Matlhomong ba beka mogotšā mogolo wa gagwe a tla a tšena ka Kgōrō pele, ba kgone ba tšea mogatšā moratho a tšena ka Kgōrō.

Monna wa basadi, motho o bolla gabedi, pele o bolla bodikana la bobedi bogwera. Ye o alugile bodikana ba go bitšā gore ke wena legaola, magane a banna a o a tšene, o tšea magane le magaola a geno. Ye o a lugile bogwe bare ke wena monna ka sebele, a ornolo-ko wa gabo banna.

hegaola, ke monna yo anago le mosadi ka o tee, ge e le mabapi le kōna o bolotšē ofeditšē. Ka baka la bogaola a ka seke a bolella monna wa basadi ba babedi goba ba baa rōta.

154

K34/82

31

ba e e mabupi le go phidisa ga botse le motse a moka.

Mosadi wa moratho ge a bona mogolo wa monna wa gagwe ore matwale, o motlhompha kudu go bjale ka yena mogolo ge a bona mosadi wa moratho ore, ngwetši wa ka. Monna a ka seke ana mosadi wa gagwe ore mmane, a ka noutya ore mma, ke ge monna a tlhompha mosadi wa gagwe. Kudu polêlo e kgolo ke gore mosadi wa ka goba mogatsake.

S12. Go kgaganya monyadiwa ke bomagatle. Bjale ka ge ke setša ke tlhalušitšê gore ba dula ngwatlong ka o tše, ga gona motho yawe a swanetšego go ba apeela bona ba a pea ka noši. Ge ba feditšê go a pea, ba bile ballê tšê go ja ke gona ba ka dulago ka ngwatlong le masogana a bona. Ba magatle a ba khuru pele dikobo, ke ngwetši fêla yo we a khurupelago kobo.

Motho yo mongwe le yo mongwe yo we anyaka go go ba bona, o wa fitlha a kwatuma molomong goba a dula a ba dumidiša le bona ba tla inamêla fase ba molôša, ke moka a ntšha selo ba kgona ba inamologa. Ke modirô wa bona gore ba hwetsšane dilô, fêla dilô tšewe ke tšê bomagatle. Molaô ona wa gore motgekolo a yo kwa ediša ngwetši a motlhatlhobe ka pele ka segešungu go bjalo.

154

K 34/82

32

S 13. Bosetšana bja monyadiwa le dimpho

tša ge a lukile.

Ge mothepa a lukile, ga gona taba, mpho
 Ela monna wa gagwe e mofago, a diela
 gore a tšene malaang a mothepa a ka
 seke a moamoga. Monna ge a tšena dila-
 ong tša mosadi wa gagwe o swanetše go
 ntšha nku ge e le dimpho tša go tšwa
 ga batho ke tša go monweša fêla. Ke
 tšona dimpho tša ngwetši. Ge ba hwetšane
 gore ngwetši ke mosadi, mosogana ke moka o go-
 ma le nku ya gagwe.

Matsšhing a bolelona, mothepa e fo bikiwa
 e setše e ba tagane le monna wa gagwe goba
 le ba bangwe. ke goba ba sekisa mosetšana a
 ba sa mosetšisa. Ba bangwe ba fo bikiwa ba
 imile, mosogana a ka seke a motlhala, taba
 kgolo a ka fo lifisa motho yo we a maimi-
 sitšego.

Ba kenq sa go ima ga mothepa se hwetšana
 gore malaō wa basotho o fapane le wa Ba-
 thoka. Ga golo ge kgarebe ya mothoka e
 ka ima, e imisa ke yo mongwe, ke moka ba
 la ba goba ba motšea ba swanetše go ya
 go gapa dikgomo tša bona, kgantšhe basotho
 ga ba bjale, ba fo motšea. Bare ka pele
 ga gona maganogano, o lifiswa fêla kabaka
 la gore o sintše.

154

K34/82

33

Go roba motheke, ge mosekane a ile a ima
a sale gagabo, o robile motheke wa batwadi
ba gagwe. Ka gobane ba tla lifisa moimisi ka
morago batwadi ba mthepe ba ntsha kgomo
bare, ke a goalola maggo, kemoka motgonyana
o tse mosadi wa gagwe, gamogo le dikgomo.
Ba bangwe bare go lifisa kemoka dikgomo ba
difa ba ga magolo wa gagwe, ba fetsisa mo-
sadi wa bona ka tona.

Ge ele mabapi le melawana la wana ya kobo
ya boego le patši gamogo le dipudi tsa matsoke
le mekgoko kemoka a ka seke a dintsha, ba-
twadi ba mthepe a bane maatla a go dinya-
ka ka gobane ngwana wa bona, o ba swabisi-
tse. Ge yena motgonyana ka noši, a rata go
bafa o fo bafa.

S.H. Go tšwa.

Ge ngwetši e tšwela ka ntle, kemolaogo-
re a tšwe a khukupetšō koboya gagwe
ya boego gore ba bogadi ba seke ba bona
mathho a gagwe. Motšo yo mongwe le
yo mongwe yo we a tlogo go ba bona,
ba swanetše gore ba malose, ka golosa
mawe ga bona, motšo yo we a swanetše
go ntsha selo ba kgone ba inamologa
bjale bjale. Monna le mosadi ba losiwa
ba losiwa ke bona mthepe gore ba tle
ba hwetšane dimpho.

154

K34/82

34

Go loša ga go tihale, goba ke lethumša go-
 ba lešoboro la fitlha la dula la ba dumediša
 ba swanetše gore ba mološe. Empa ge motho
 a ka fo fitlha a ba loša a eme ka maoto,
 a se dumelang, ga ban ne taba nae, le go
 dumetša ga ba dumetše ba fohomola. Ba
 rata motho yo a tšelago a dula fase,
 yêna le ge a sešu a thoma go ba dumediša
 ba mmone kgale, ba šetše ba dirile lesomela
 matšetše.

Dilo tšewe dintšhiwago ge ba ba loša,
 motho o fo ntšha se nago naso, bjale ka
 maseka, ôna a ntšha ke basadi le dikgare-
 be ba ba nego naô. Ba ba senego naô ba
 ntšha dikgolo-motho le matšenyetsä. Bana
 le bôna ba ntšhetsä ke ba mmago bônasba-
 nna ba ntšha matšeke le masekê goba pene
 le yôna e lukile. Le ge ele motho wa
 moeti ba mološa a ntšha se we le yêna a
 nago naso.

Ngwetši ba tla ba mōna ka morago ga
 mo ba šetše ba llê tšä goja, ka baka la
 gore e sale gosasa ba ka seke ba kgona go
 dula nabo ka gobane ba šoma. Ba šoma
 go setla le wa gore ba dire buipi ke
 moka ba fagê tšä goja.

lebuka la go bafa ditšhōrō, ba ba fa ka
 mabanyana, ke moka ba disetla ka mabanya-

154

K 34/82

35

ne, ba dintšha mangafa ke gore ôna e tla ba moroko wa dikolobe, go šala ditšhōlō tšē di botse, ba ruthešhā metsi ke moka ba diēna ka ôna ka pitšeng. Ge dikolobile ke moka ba dienola, ba dienolēla godimpe ga leselo gore metsi a falle ka masobeng a leselo. Ke moka ba dikhurumēla ka leselo gore tšā seke tšā ôna.

Ka moswana e sale bošego ba tšoga, ke moka ba ditšhēla ka lehuding ba setla. Okwa golla manano gare ga motse. Dithōrō tšēna ba disetlago ga setšā matwala wa ngwe-tšī fēla, a wa, basadi ba motse yo mongwe le yo mongwe o ntšha tšā gagwe o a bafa, Ba thikēla tšā yo mongwe ke moka ba setla ba fetšā, ka morago, ba thoma tšā yo mongwe ba difetšā, bjale bjale go fitlhelā ba fetšā.

Basadi ba motse ba dutšī mpyatlā, bōna ba foya ka gosola fēla. Ge ba feditšē go setla bjale ele maupi, ba palakana ka malapa a beng ba mabēlē. Ba rwala dipitšā baya nōkeng, goga metsi, ba baya ba thatlēya dipitšā ba faga tšā goja. Ge a fagile bobudule, a thatlōle poto, o flo dula a seke a bolēla sebo, mong wa lapa, ke moka wa thatlōla wa tšala, o mofa wa gagwe mogopo wa rwala o išā ka

154

K34/82

36

ngwakkong wa bōna. Yo la le yēna o dira bja-
 le go fitlhēla ba felēla. Ke gona ba tla kgō-
 bakana baja. Ke lapeng la ba mosogana ba
 bolaya kgōgo, ke ōna morogo wa bōna ga
 moyō le mosogana. Ba jēla ka ngwakkong ka o-
 tee le mosogana.

Motšeiwa, ge a ija o hwalla mosogana a
 khurupetšē kobo ya gagwe ya bōego, baja le
 baka ka letee, ba tšwaletšē ngwako, kama-
 rago ga mo ba feditšē ke moka ba bulangwa-
 ko. Melatšā ke moka ba huduwa mapato.
 Manyadi a ji molatšā, ka mabanyana ke moka
 batlilo a pea bjo bongwe bja se ruthwane
 ba leka ntšha manyadi, bōna ba yo ja mola-
 tšā. Ge ele dijō tšā ka mabanyana ba faga
 buupi bja ba lesogana.

Mosogana wa bōna ba dira gore a seke a
 ba tagana le mosadi wa gagwe, empa go
 robala gōna ba tla robala ka ngwakkong
 ka otee, empa mosogana a robala ga la
 gwe legogō, ingwetšī le yēna a robala
 ga la gwe. Masetšana yo we a loka ba
 swanetšē go ba nyakella ngaka ya gore
 e ba phatshantšhe.

S15. Modirō wa bomakgatle.

Ge letšatšī le ya madikēlō yo mangwe ge a
 faga tšā go ja tšā ka mabanyana, ba bangwe
 ba swala dipitšā ba ya nokeng go kga metšī

154

K34/82

37

a gore ba tsogê ba tthapisa monyadi gamogô le batho ba motse e sale gosusa. Metri a we a go batthapisa ba a rutheša, gore motho yo mongwe le yo mongwe wa motse ge a tsoga e-be ele gore o tthapile.

Mosegare, ba yo roba ditgone, le go êpa mogaudi wa go tthatswa dibjana. Dimpho tsê go ba tthapisa ba ntšha ga tee, ka moswana o o katelago ba fothlupa ka-ntle le go ntšha selo. Modirô o we go ba tthapisa a se modirô o o felago, ka moswanyana o mongwe le o mōgwe ke molaô, o tšilo fêla gore ba-makgatle ba tlogê. Go tšola ga busišwa go boima, me-gopa e swanetše go tšeba ke mong wa lapa ngwana a ka seke a kgona.

Go-fêla lapa, lapa le fêla ke mong wa lona. Ge ele ngwana o ba dulago gōna, bare kowa masogana ba tšwile ba ile mogangwe, ke moka ba šala ba alola magogô, ke moka ba feêla ka pela, ba goma ba ala magogô. Ona ke molaô a fodula a dilwe mosegare na moka. Ge ele mabapi le dibjana tsê go-tšolêla magobê go tthatswa tsōna ditgarebe. Morôgô a apea ke mong wa lapa.

S16. Bomakgatle ba boêla gae.

Ge bomakgatle ba tla tsoga ba boêla magae a gabo bōna, ba tthaba pudi, ke moka ba seba ka dibêra tsê yōna. Ka mabanyana

154

K 34/82

38

Kemoka ba apea pudi, pudi e we e apea ke mangatle wa monna, le go bolaya go bolaya yêna. Go susa ba tloga ba šeba ka nama ya pudi, mosegare ba ya dikgoneng, ka letsatši le we ba ya ke masagana a bōna ba yo ba phaphêla dikgone. Bōna ba fotlema ele dingata kemoka yo mongwe le yo mongwe oya a rwele le ngata la dikgone.

Go laêla ba laêla ka mabanyana, ba roma mōkgekolo yo mongwe, gore sepellang le ba botšê ka moswana re boêla gae. Kemoka ba ba fetola ka gore ka moswana ba swanetsê go tlhwa mo, re sa ba nyakêla morōgō, bara pudi, ge ba fitlha ba rola mangata a bōna kemoka ba tsena ka ngwatheng ba ja melatsā bathwa ba tloga. Go sala ngwana yo monyana yo we a šalago a fokatsa ngwetši.

Dimphō, ge ba tloga, ngwetši ya ba felegetšā, ba yo fitlha tseleng kemoka ba dula ba bala dimphō tša bōna, kemoka ba ntšha gana, ge ele ngwetši yena a hwetsane selo, ke dilō tša bomangatle.

Matsiaking a bo lehono, ge ngwetši a bikiwa batswadi ba bo mikiwa ba roma basadi ba babedi goba ba bararo, gore ba felegetšê ngwetši. Basadi ba we bare go fitlha ba ba bea ka ngwatheng o šele, kemoka ba roma motho gore sepela o ba botšê

154

K34/82

39

gore re rumile ke baga mokete ba itho
re felegetse moadi wa bona. Batswadi
ba mmikiwa ge a bikiwa ba ntsha kgomo
ba fa nqwana wa bona. Bogadi ge ba fi-
tlhile ba tlhaba pudi goba kgomo ba we
ba horago, ba tlhabela ba gogadi ga mogô
le dikgarebe.

Basadi ba we ba dula matsatsi a mabedi
ke moka ka tsatsi la la boraro ba tloga, ba
a sia bo matgatle le mmikiwa. Le bona
ba tla sala ba dula matsatsi a mabedi, ke
moka ba tloga, a ba felegetse ke motho, ba
fo felegetsa ke mmikiwa, a ya a bago-
mela tseleng. Go palakana ge ba e ya ma-
lapeng a bo mmabona ba palakana ba le
ka lapeng la bo mmikiwa. Ge ele basadiba
la bona ba ya ba rwele tlhogô ya selo
se bakgonyana ba ba tlhabetsego, ba fitlha
ba fa batswadi ba mmikiwa.

S 17. Ka morago ga mmikiwa.

Ka morago ga monqwetsi a le gagabo mooga-
na, ke gore bogadi. Monhepa o swanetse
go tshaba le bôto, o tshabela ga yo mo-
ngwe wa gagabo, ke moka o tswa a rwe-
le phafana ya bjalwa. Phafana e we
ke yona e tlilogo tshabolla le-bôto, o
fitlha bogadi ge dikgomo digoroga, ba
ya se nwa le ka mabanyana a we.

154

K34/82

40

Ke moka o alla monna wa gagwe le gagô,
ba yo robala. Ke la ntsha monna a yo Kô-
pana le monna wa gagwe, monna o swa-
netsê go ntsha nku, a kgone a bona dila-
ong tsâ mosadi wa gagwe.

Gore go tlogê bo mkgatlê, ke moka go tsha-
pisa le gona go fedile. Dijô tsôna go faga
yêna, empa ga sole go swanetsê gore go
sole matswala wa gagwe. Yêna o tla kgone
a sola, ka morago ga mo matswale wa ga-
gwe a motlhatleêla ya gagwe pitsa.

Go tlhatleêla ngwetši pitsa, ka morago ga selomo,
ba bona gore le yêna ana le tsâ gagwe di-
thoro. Gona mmatswale wa gagwe wa motša
gore, bjale o godile ke swanetsê gogo tshatle-
êla ya gago pitsa. Ba tsibisa le batwadi
ba gagwe, ke moka mmatswalê wa gagwe o
fa ngwetši pitsa ya bušwa le ya morôgô.
Batwadi ba ngwetši, ba mofa mogopo wa
go tsalêla monna wa gagwe le pitsa
ya gokga metši. Dibjana tše dingwe yêna
mong o tla foba a nyakêla mo a gola
ka goiêka ka mabêlê.

Baetsi ba bangwe, bona ba ya ba phaki-
ša go tenwa go faga ka fase ga matswa-
le wa gagwe. A fo dira mkgwa e le gore
o a epôna gore e šu a be le mabêlê,
a fo dira mkgwa, bjale ka goriale mowe

154

K 34/82

41

ba phakisa ba tenwa, ba bona gore ba swanets'e go mofa ya gagwe pitša pele ga gore go nyarèle phapanō.

Ngwetši wa mofuta, o we o tsoša, masā-tā gare ga bagōgadi le bakgonyana, ka ba-ka la gore o nyakile gore ba motlhatlèle a sešū a ba le dijō. O tla fēla a e ya gagabo go kgopēla kā goja, bjale ba ga-bo ba ba bare ngwana wa rena a ba morate, o bolaya ketlala.

518 Ngwako wa gobetšela ngwetši.

ka mathomo ge ngwetši a bekiwa, o bekēlwa ka ngwamong wa matwale wa gagwe. Ke ngwetši wa mathomo ke gore mosadi wa go ntšha moogana thakeny. ke ge moogana ana le ngwako wa gagwe a bathe ba mme-kēla ka go ōna. O dula ka mowe ngwa-kong go fitšhela a ngola mpa, ya ka gōna a ka yago ka ngwamong wa moogana. Mo-latō o we lehošo o sa foba bjalo.

Ge mmago moogana a hwile, morwa wa gagwe o tla šala a dutši ka lapeny la mosadi yo monwe, ka goriale mowe mosadi yo we a yo go mmeka o swanets'e go mme-kēla ka ngwamong wa mosadi yo we a gobe a šala a molēla. Ke yēna matwale wa gagwe ka moanō, ka gobane ke yēna yo a goba a fepa monna wa gagē.

154

K 34/82

42

Ge ele gore, mosogana o ile a bona gore
ga ba mosware ga botse, a tloga a ya a
dula ya matgolo wa gagwe, matgolo wa
gagwe a tšela matgolo wa gagwe go fitlhi-
le a gola e ba manna. A ba a nyulamo-
sadi a dutš'i gona; mowe o bekela mosa-
di wa gagwe ka nywattong wa matgolo wa
gagwe.

Ngwana a ba mmone ka telo, ke seema,
fela ba boleloko la bo ge ba saka ba mo-
tlhokomela, ngwana ba mona ka telo.
Ge ba nyaka gore ba yo motšea ba swa-
netš'e go ntšha kgomo ya maledi ba kgone
ba motšea. Ngwana wa tšhswana mo-
gongwe le mogongwe a ka foya a dula
kgone ke mowe ba motlhokomelago, e seng
batho ka moka a wa, bjale ga mosadi yo
mongwe wa papagē, ga Rakgudi wa gagē
ya matgolo wa gagwe le ga kgaitšedi
ya gagwe. Ke mowe mosogana a swane-
tšego go bekela mosadi yo yo mongwe wa
bona, ke gore yo we a ilego a mofera,
ngwetš'i o bona ka nywattong wa gagē.

Ka lapeng la mosadi wa papago ke gore
la mogadikane wa mmago, o no bekela
mosadi wa gago ka gona, e noba gore
motšho a ka dira bjany ka buka la gore
o galeb'e. Ka gobane ge e se mosadi yo

154

K 34/82

43

a lukilego, a ka loya mosadi wa gagwe gore a seke a ba lengwana, a dirêla gore lapa le nape le hwella. Ga gona ka mangwe o we o ka dirago ka ôna, o tlamagile gore o bekele ka ntsho. Ge o kaba sa leka gona swane o bekele ka lapeng le lengwe gona, le gophela motlhomong gaphete goba go hwa wena wa monna.

Ge a beketšwe ka mwe ngwathong, bjale ka ge ba e ya ba motšha ka ngwathong ge ba bôna gore o a kgotšê mpa ba moiša ka ngwathong wa monna wa gagwe. Ge ba ka fo bôna mpa e sa momele gona ba swanetšê go bôna gore lebaka ke le letlele la go lekana ngwaga, bare ge ba motlhatleela tša gagwe, ke moka a tšwe a ê ngwathong wa monna wa gagwe, ke lebaka.

Kgaitšedi ge e kare ele bogadi monna wa gagwe a hwa, bjale ba bogadi ba seke ba motlhothomela o a goma a ya a dula le kgaitšedi ya gagwe, ke moka a fitlha a moagêla ngwako. A ka seke a moagêla ka gare ga legora la gagwe ka gobane kgadi ena le malalamabe, o moagêla ka ntle ga legora.

Malalamabe a kgadi, kgomo a e le dule namane ya yona, o tla fo bôna e latwa

154

K34/82

44

latswa. Ka go riale mowe ba moagêla ka gare ga motse, go tlilo ba le mpherefe-
re, ka gobane dilô tša ka lapeng la mmo-
kgokolo mmagwe, betšji ba gagwe ba ka se-
ke ba kgona go dilatša, ditla laola ke
morediê, le bana o tla bôna a šišingwa
bana ba betšji a nyaka ba morediê. Ke le
buka le we ba sa nyakego gore kgadi e
tsene ka gare ga legora. Ge ba dirile
tša gonwa ba diô mmitšâ.

Bjale ge a ile a dula mowe, morwa wa
gagwe a nyala ngwana wa malome wa
gagwe yo we elego motswala wa gagwe.
Ge a moka o swanetšê gore a mekêlega
na ka kowa lapeng la mmagwe. Ga gona
mowe a swanetšêgo gore a mmekêlê
gonu.

Monna wa basadi ba bantšji, mosadi wa pe-
le o bekêlwa ka lapeng la mmagwe, wa sa-
bedi le yêna ge a e tšwa ka dingomo tša
moredi wa mmago le ogana le yêna o bekê-
lwa ka lapeng la mmatswala wa gagwe.
Ke yêna mosadi wa boraro go bjale, mowe
gonago le phapanô, ke ge monna a kaba
le nywana wa mosetšana ke moka papa-
gê, a tšea dingomo tša morediê a yo
nyala mosadi wa gagwe ka tšona, mowe
o swanetšê go mekêla ka lapeng le we go tšwa.

go dikgomo -

Monna yo wa basadi ba bantsi, basadi a ba bixini; tsatši ka letee, ba bekana ka go latelana, go latelana mo go bona le bogolo bja bona bo bjale. Mosadi wa pete ahwa bana ba gagwe ba swanets'e go sala ba lela ke yola a molatšago, goba gohwa yena bana ba sala ba lela ke yo mogolo. Ka goriale mowe ke mma bona ge ba beka basadi ba bekela ga makamowe lapeng la mosadi yo we a ba letago.

Ge ele gore ge mmagwe a kahwa ana le ngwana wa motlhankana fela, bjale papagwe a tlhoka dikgomo tša go motšisa mosadi, yaba mosadi yo monwe kuntle le yo a molatšago yo, ke moka ba a-dima dikgomo tša go motšisa mosadi. Motlhankana beka mosadi o swanets'e go mekela ka lapeng lela ba go adima dikgomo. Mowe gošupa gore dikgomo tša go tšea mosadi ditšwa lapa le. Ka morago ke moka o motlhutle-ela pitsa, ke gona a kgonago a boela ka lapeng la moledi, o a pee tša gugwe dipitsa.

Tobola Mashumu o ile a beka dikgomo mosadi ka dikgomo tša moledi wa Ntheti, ele gore moledi wa gagwe ke kaka-pe, bjale are go beka mosadi wa gagwe

a motsentsha ka lapeng la Lekapa, bjale mosadi e sale ngwetši. Ntheti a ba a belaela gore ke nyaka ditšgomo tšaka lena Kenya. ka go nyaka waka ngwetši. ke bolaya ke gošila Lekapa ona le ngwetši o khutitše e sa šila. Monna a ile a tlogela mosadi wagagwe a ya matšgweny, a mošia e sale ngwetši, a bereka a reka ditšgomo a ba a difetša a boya a mofa tšona dipelaélô tša fela.

fela a mekêle ka lapeng la Ntheti, ditšba tšewe e be dika seke tša ba gona, o be a tšia lebella ge mosadi a e bu le ngwana wa mošetšana ke moka a nyadiwa ba mofa ditšgomo tša gagwe ka bathutšga, ka gobane mowe ke mošišo wa bagologolo bare boya kgomo ke bo boya kgomo.

S19 go gola ga mothepa.

Pele ga gore mothepa a bōne kgwedi, a ba dumele gore monna wa gagwe a beke mosadi wa gagwe, ka baka la gore ke yo monyana. Polêlo e kgolo bare, mothepa e sale yo monyana ka goriale mowe bu dirêla gone a gole. Bjale ka ge gogola ga mošetšana ne yo e pōna (gobōne kgwedi).

Mošogana ga a lebeletšong la yo nyana gobeka mothepa ele gore ešū a bōna kgwedi, a ba modumele, le ge a na dira bjany le bjany ka

154

K34/82

47

baka la gore e sale yo manyana, u kayu
 a šita ke tša bogadi, ba bogadi ba morêla gore
 ke sebody, kyanthe a se sebody e sale yo manya-
 na. O swanetsê gore a bone kgwedi ya muthô-
 mō a dutš'i lapeng la mmage, a gome a bone
 ya bobedi. Ge go boneng ga gagwe kgwedi ana
 le monywa wa bolwetš'i batwadi ba tla leka
 ka matla go moalafiša.

Malwetš'i u kgwedi ke ana, ngōpê, ke bolwetš'i
 bjo bogolo, bjowe boyago bja tšhokiša mosadi go-
 re a sethe a ba le ngwana. Bjale bolwetš'i bjo
 we boalafega kudu ge mosadi a seš'u a
 butagana le monna. Ge a ka butagana le
 monna go boima gore boalafiwe. Bolwetš'i
 bjo ge a bōna kgwedi o tšwa madi a mantš'i
 ka matla, a ba a taboša le matš'atš'i, ka gobane
 molaō o swanetsê yo tšea matš'atš'i u mabedi
 la boraro a tšhape.

Ge a ka butagana le monna, pele jujore
 a lafiwe, motlhung a bōna kgwedi yo buima
 mosadi o swanetsê gore u tšbye, le yōna ma-
 di agagwe o tla ntšha mahlōle, ke gore ke madi
 a ekego a be a tla dire motho, madi a we bare
 ke madi a nare (kyomo), a bjale ka madi a
 kyomo ge ba e tšhabile.

Go fetiša matš'atš'i, le bjōna ke bolwetš'i, ke
 gore, bakeng sa gore ge a bōna kgwedi ~~ba~~
 a tšee matš'atš'i a mabedi la boraro a yo

154

tlhapa, e tšea beke kamoka, mothepa wa mofuta o we a ke a hwetsana pēpō, ka goriale mo we o swanetšē go alafišwa, a boēle a bōne kgwedi a tšee matsūtšī a mabedi ka la boraro a yo tlhapa. Mo we e tla-ba ele gore mothepa o fadile.

Go fapanya matsūtšī, ke gore ka tšūtšī le lengwe o e bōna ge kgwedi e kokomoga, ka e ngwe kgwedi a e bōna ge e balama, ke bolwetšī o swanetšē go alafišwa. Mothepa wa mofuta o we ba tlhoka go motlhōkomela go kgala, ba moetsē mowe a gore ge a thōma go bōna kgwedi la nttha a e bōna ele gōna, o a tšiša go tla go bēlēga bama ba babedi, ge bakare ba moslufa bamea mowe ga la babedi. Go bjale ge a ka bōna kgwedi ga bedi ele gore e sale kgwedi ka tše. A e bōna ge e kokomoga, a goma a e bōna ge eselo. Ba swanetšē go moetsā ya mo e sa kokomoga bjale ka ge yo tšibja gore kgwedi e kokomoga ka mabanyana, ke gore yo tlhuba ya kgwedi.

Mothepa yo a bōnago kgwedi ka molaš ke yo a e bōnago ka lebalana, a dira matsūtšī a mabedi la boraro a yo tlhapa. gona le molēlō mabapi le ge kgwedi ele kgafsi le go tla balama. O kwa bare, ka moswane go ku moso kgwedi e tla balama, empa ke hono e bōna ke ditšhwene, ditšhwene bara

basadi, ge ba bōna dikgwedi. Ke lona ke bana
le we mothepa a sa dumelwago go bikiwa
e sale yo manyana.

Ka gobane ge a ka mpeka e sale yo manyana
a ka seke a ya a molesetsā, base pēbu e ka
seke ya lebana le dithōke. O tla ya a robala
naē, ka goriale mowe madi a mothepa a ka
seke a tsebōga gore mokwa wa ōna ke o
mobjung ka gore a phatlhagane le a monna.
Kgarebe ge e bōna kgwedi a elome ke mala,
ya lona ke mala, ke gore madi a gagwe a pha-
tlhagane le a monna.

Phati bjo le bjōna ke bolwetši, fēla bjōna
a se bolwetši bja dikgarebē ke bja basadi.
Ge mosadi a bōna kgwedi a lona ke mala,
ke yōna phati, go lona ke mala gobana gore
madi a monna a gana go dula ka tawa-
long ya mosadi, ka morago ga go lona ke ma-
la, ke moka o bōna kgwedi.

Mmumi, le bjōna ke bolwetši bja basadi,
bjōna, monna ore go rōbala le mosadi,
ka moragō ga mošomō wa bōna, ke moka
madi a monna a tšwa ka sōna sebaka
sewe. Ke godula ka gase ga tswatō ya
mosadi a dule, ka goriale mowe gobana
gore mosadi a ka seke a ba le pēpō. Malwe-
tši a we ka moka ga ōna a nyatša gore
motšo a phakiša go a la fisā.

154

K34/82

50

Phati le mmuwi, ke matwetši a basadi, kgarebe ga e naô. Kgarebe wa bôna ele naô e tšhekē ke monna yo monqwe yo we wa go rōbala le mosadi wa phati goba mmuwi ke mosadi wa mmuwi. Monna o tšea bolwetši bja mohuta o we ke moka a bo tšhela mosading wa gagwe, goba mosadi o tšea bolwetši bjo we monneny yo monqwē ke moka a bo tšhela monnenywa gagwe.

S 20 Pōfētō.

Ye monna a yo bakagana le mosadi wa gagwe la ntšha, bjale ka ge go tšhahutswe gore monna o swanetšē go ntšha pudi goba nku, a kgone a tsena dilaong tša mosadi. Ka morago ga mowe monna o tsena dilaong tša mosadi wa gagwe. O tla phela le yēna kgwedi tše pedi, a lebelešē phetogō ya mosadi wa gagwe.

Kgwedi ya mathōmō, ke gore kgwedi e we bo makgathle ba go tlogela ngwetši bogadi. Ka moragō ga beke tše tharo, motgonyana o swanetšē go lša mosadi wa gagwe ga gabo, o maisa ka pudi, goriale mowe ke gore mosadi wa gagwe o molokolla gore ge a nyaka go bōna ba gabō a kaya ka tumellō ya monna wa gagwe. Ke bōna bo makgolo ba tla kgona go tla ba bōna ngwana wa bōna. Pele ga gore a maisē

154

K34/82

51

mosadi wa gagwe a na tsela ya goya go
bōna batswadi ba gagwe, le bōna bo makgolo
wa gagwe ba ka seke ba kgona go tla go bōna
ngwana wa bōna.

Go alafiwa ga ngwetši, ge mogolo a kaya a
tšea mosadi ga batha ba šele, ke moka moratho
a ya a tšea mosadi ga malome wa gagwe.
Ge ba mmeke a tšea ka motšeng, mogolo o
swanetšē go alafa moatšā moratho, o moalafa
ka go rōbala nāe, moratho a kgona a rōbala
nāe. Go lukile bjale mogolo o ilulutšē go thi-
bēla gore mosadi a seke a tla a bēlēga di-
tlaēla. A ka seke a goma a rōbala nāe
gape.

Mongomana o iša mosadi wa gagwe ga makgolo
wa gagwe, gore a yo bōna batswadi ba
gagwe. Ba fitlha ge ditšomo digōrōga, ba
fitlha ba dula ka lapeng la bo mmago mosadi,
a ka seke a fitlha a iša ditswana tšā gagwe
ka ngwakang o la a goba a rōbala go šna,
o fo dibe a lapeng le yēna a fo dula le monna
wa gagwe. Ke moka ba rona ngwana go
bitšā sebaka, sebaka sa fitlha sa dumedi-
ša, ke moka ba botšā sebaka gore sepela
o tšee diban merwatō ya bōna o bea ka
kowa ngwakang o la. Ge ba leka ngwa-
kong ke moka go lukile, ba tla fotla ba
ba dumediša, ba ba bōna. Ka moswena

154

K34/82

52

Ke yōna ba tlhalōšetšāgo sebaka se we ba tletsēgo sōna. Ba botšā sebaka gore sepela o botšē ba ga matšolo ke tlišitšē ngwana wa bōna, ke moka le bōna baleboga.

Ke moka ba tšea pudi e la ya go tliša ngwana wa bōna, ba e bolaya, ke morōgō wa bōna, ba tlhwa letšatši ke moka ka tšatši le bobedi, ba bula difate, ge ba ile ba ba dumella gore ba tlogē, ke moka ba tloga. Fela baka seke ba ba dumella, ba tla ba botšā gore bu emē, ka goriale mowe batla dira mapoto, motlhano ba nwago mapoto a we ke tšatši le we ba tlogo tloga ka lona. A ba tsoegele go tloga, ba tloga ka moriti, ke moka bu yo fitlha gagabo mosogana ge dikgomo digorōya.

Ge mosadi a dutši le mosadi wa gagwe kgwedi tšē pedi mosadi wa gagwe a sa fetoge, monna o swanetšē go tšuma u laola mosadi wagagwe gore gore u kwe gore molato keng? Ke moka dingwana dileke go mofela, ka ntle le go tšibisā batwadi ba mosadi. Ge a ile a ima, batwadi bu mosogana bu swanetšē go tšibisā batwadi ba mosadi gore re tšubisitšē ngwana wa lena molō, ke moka le bōna bu lebogē fela ka lentšū. Mpa ke lehu, ka gobane molho gore o phetšē bu bōna ge u šetšē u tšene ku ngwukung, ngwana

154

K34/82

53

ella. Ge a sa e tswêle ba rêta modimo go
re modimu o mothusê.

Basadi ba bangwe ba hwa le dimpa, bjale ge
ba saka ba tsibisa, ba ga mangolo wa gagwe
ba tla ba bôna phôô ge nguana wa bôna
a ka hwa le mpa. Ba tla ba botsa gore
le diô molaya, ke moka ke phapanô le ge
ba kare ba nyaka mmula-ntlô ba ka seke
ba dumêla. Ka mpa ya bobedi gôna a
gonu taba, ba ka fo ba botsa lebaka le le-
ngwe le le lengwe.

Go tsibiswa go batswadi, ge ngwetsi a sa
fetoge, ke gore, mowe, mokgonyana ore ge
a sepele a hwa ditlaola digapola batswa-
di ba mosadi wa gagwe gôna mowe o swa-
netšê go ba tsibisa, le go ba botsa ka
mokgwa o ba swanetšê, go kira ka ôna
Ba ka seke ba gana bare ore thômile
boloji, ba swanetšê go dira. Dipelo tša
batswadi le tšona di botlhoko ge ngwa-
na wa bôna a ile bogadi a fiyôéma
go rata gore ge nguana a kare a ile
bogadi wa kwa ba lebege gore nguana
wa lena o fetugile.

Ge ngwetsi ele bogadi, ge a feta ke ngwe-
di ya mathômio, o swanetšê go botsa matwa-
la agwe, ke moka yêna o tla motšâ gore ke
moka a polla, a re lebele e e tlogo e.

154

K 34/82

54

Ke moka ba elebella, le yona ya feta,
 a goma a botša matswala wa gagwe, o tla
 goma a motša gore le yona e sale maaka
 a polla, a re lebelletse ya boraro, ya goma ya
 mafeta, a goma a motša, mowe bjale gona
 le nnete, motho o lunkile a e sale madi, bjale
 ke gona bakgona ba botša batwadi ba ga-
 gwe. Ge a saka a motša ngwetši a na le
 phoša, ka gobane ke yo monyana a tsebe
 selo, matswala agwe ke yo mogolo o a tse-
 ba gore motho ge a tsebe ngwako o a
 tloga a ba ana le ditgwedi tše kae? Gore
 ba tle ba kgone go mofa ditlhase tša mōe-
 getšo ge a šoka.

Go ila ga ngwetši le matswala wa gagwe, ge
 matswala a ngwetši a sa bēlega, bjale ngwetši
 a ima mpa, matswala wa gagwe le yona
 a ima. Ngwetši a swanetše gore a tswetši-
 fulē bogadi, ka baka la gore motlhamp matwa-
 la wa gagwe a tlogo tswetšifala, ngwana
 wa ngwetši o tlogo kwa o fenola ngwana
 wa matswala wa gagwe.

Ngwetši wa tloga a ya a tswetšifala ga-
 gabo, empa ge ba bone gore wa šoka,
 ba swanetše gonon a motho a yo botša
 ba bogadi, gore mo kgokole yo mongwe a
 tle a bone mo wēle ya ngwana. Gore a
 tle a kgone go tlhatsela batwadi ba mo-

154

K34/82

55

sadi tifa e ngwana a builego nayô. Gantsi batho e ba kgole, gore batwadi ba mosadi ba ka bolêla nnete. Gona le gobaya ga bedi ka goriale mowe ke taba e we batwadi ba mosadi ba a tsisago go senyane go e bolêla.

Mongekoto yola wa go tswaga go mosogana ke yêna yo we ba swanetšego go kgolwa ka yêna. Mowe batwadi ba mosadi ba nyakago go go utla yêna, o swanetšego go bolêla ka gore nna a ka bôna bjale, ke bone gore ngwana wa lena o buile le tifa ya mohuta o. Ka goriale mowe ba dirêla gore ba tle ba kgone go alufa ngwana wa bôna, gore mosadi a senne a mogobatsa ka tifa e we a nago nayô.

Taba e we lega lehono ba sa e dira, fêla bagologolo bôna, ge mosogana a ka be ka mosadi ele gore mmago mosogana o sa bêtêga, e be ba efa mmago mosogana ditlhare tša go thibêla pêtêgô, gore pêtêgô e šale le ngwehi wa gagwe. Mmago mosogana o godile, mola o bônago morwa wa gagwe wa pele a tšea mosadi.

Bana ba kgale e be ba sa tšee basadi e sale ba ba nyana, e be ba gola ba tia le bôna ditlgare e be ba litlha botlgareheng tja bônas, e be ba sa bikiwi e sale ba ba nyana. Ge kgarebe e katana le lesogana, ya bu lesogana a lena maatla a kamokata. E seleng bana

154

K34/82

56

ba matsatši a no a bolelono, ngwana a di silago go bolla ke moka a napa a re ke yena monna a tšea mosadi, le kgarebe le yona eilago go bona ngwedi ke moka a napa a re ke mosadi ke moka a nyuka banna, mosogane le yena a nyuka basadi.

Kgale mosadi wa pele, monna o be a tšofala nê, eseng wa hwetšana mosadi a tšofetšê monna e tše le sogana. Mosadi ke mokhura, mokhura o phakisa gagola, ke moka wa tšofala ka pela. Ge go naganwa bare, ke bameng sagore ke sesala maruping, maruping gona le mabobo, ka baka la ditšhila tšê bitho, o phakisa o gola, wa phakisa go tšofala, mosadi le yena o bjale.

Bo mokhura bja mosadi, ge ba naganwa bo mokhura bja mosadi ke gore bare, mosadi o ja ka maatla, bona, mola a tšogago pele gagore a fagê tšê go ja o tla bona a ija malutšê ka morago ga mowe a kwatamê lwadeng a sile. Ge a tšilo faga, o gora le fetšhê, ka morago o gora le hê, ke moka mafellô o fula pitšê ditšê tšê ka moka ga tšona di ja ke mosadi. Ge banna ba ija buušwa le yena o ja buušwa. Ka gorale mowe ke mokgwê o we go gopolêlwago mosadi gore ke mokhura. Kgopolo ya bobedi ke ya gore mosadi ke legodimula la mathônô, le yona kgopolô e we ere ke yona

154

K34/82

57

ya tsofats'ugo mosadi Kapela.

Ka gobune mats'ating a bolelono ba beka basadi e sele ba banyana, a yo sa kgonega gore ba ka fa mmago lesogana ditlhare tsa go tswalla q'et'ego ya mmago moogana, ka gobune le y'ena e sele yo manyana o sa nyalla p'epo. Modiro o o set'ego. Ke gore ngwet'si a sele ule ngwana wa gagwe wa mathom'o a bel'egela bogadi.

Ye ele mabapi le mmago ngwet'si ge ngwana wa gagwe a ka bikiwa, ele gore mmage o sa bel'ega, ga gona taba, Taba kgolo ke ya matwala wa gagwe, f'ela ge mmago mmikiwa a sa bel'ega le y'ena matwala wa gagwe a sa bel'ega, ngwet'si u swan'ela gore a yo bel'egela lapeng la mmagwe, a ka t'oya a ya ga mamu. ni wa dikgomo tsa gagwe, ke gore ga kgait'he ya moogana a yo bel'egela yona.

Ye ele mabapi le go kgagga ga mokot'o wa batwadi ba mmikiwa, ge moredi wa bona a se'u a ba lafa, a wa mola'o o we ga ogona ka se-yage'u. Ke batwadi ba ~~ya~~ we ba ka tleme-lago moredi wa bona lenti nokeng, le yona ba motlemella ka mola'o wa ngaka ge ba mo-f'ela a sa imi, bjale ditaola tsa a re a batwadi gore ba yo mophasu, ka morago ga fa-we ba motlem'e le t'eka la gagwe ka lenti la kgagamela ba le otlhile. lenti le webale'te ka gore, kgagamela tswarella lewa go kgagga.

154

K34/82

58

Ke modimo.

Maruwane Morema, morwa wa gagwe ke Lekwapa, bjale Lekwapa a tšea mosadi ele gore mmagwe o sabêlêga. Mosadi wa morwa Maruwane a fitlha a bêtêga ngwana, ka morago matswala wa gagwe le yêna a bêtêga ngwana, ngwetšhi o ile a bêtêgêla bogadi. Ka morago ga pêtêgô ya ngwana wa matswala wa gagwe, ke moka ngwana wa ngwetšhi a hwa ka ntle le tšetšhi.

Ba ile ba didula ka marago, eupa molaô, ba o tšeba, batswadi ba ngwetšhi a baka ba kgona go tšena, ka gobane bagologolo bare nama ya betwa e a begwa le gôna ga se madi a bôna. Mosadi a goma a ima, a goma a bêtêga ngwana, matswala wa gagwe a lonola yola wa gagwe le tšwele ng, le yêna a goma a ima, a bêtêga ngwana, yola wa ngwetšhi o be a tšêe a sepela. Ke moka a hwa.

Lekwapa a kwa botlhoko, a sepela le dinyaka dinyaka tšea motšha gore, mosadi a na bolwetšhi molato ke pêtêgô ya mmago, bana ba mmago ba fetola bana ba gogo. Molaô ke gore ge morwa wa motšho a ka beka mosadi, ele gore mmagwe o sa bêtêga, bagologolo ba tloga ba thibêla pêtêgô ya matswala wa ngwetšhi.

154

K34/82

59

Monna a se sa tseba gore o tla dira bjang,
 are ke a beufa bjale ka ge ele motswadi wa
 ka a ke tsebe gore nka dira bjang. Ngaka
 yare go yena o wa Kwala Taba e e a imela
 fela kgale e be e le Taba e bonolo, ke tla
 goruta maano, ke maano a boai, a oka molo-
 ya mmago, a tshoga, are a wa, a ke re gore
 wa mologa a hwa, ke re gore o tshibele tswale
 ya mmago.

Monna o ile a dumela, ke moka ngwana
 ya dira ditlhare tse pedi, yona ka nni ya
 koma ditshidi tsa yona go supetse gore
 a dibolae. A tse a ditlhare a sepele, o be
 a motshibe gore setlhare sa sengwe bjale ka
 ge mmagwe a sa babji, are ka tshiti la bja-
 lwa a setshete ka bjale, ka mkgwa o, a
 nwe bjale, ke moka a siela mmagwe ele
 gore o setse a tshetse setlhare. Kamowa-
 na o tla swara ke le tadi ke moka o motsh-
 bele ka se.

Mosogana o ile a dira bjalo a siela mma-
 gwe bjale. Kamowana mmagwe a tloga
 a babja kudu, mowe mosogana a goba a fe-
 lwa ke moyopolo, a kgohllela go tshabela
 mmagwe, a ba a monwešša sela kame-
 tai. Go ile gweba motlhola, ka morago ya
 dijô ke moka a fela, ba bona a sena tsebe
 a bile a e nwa metsi le bjale le ba bu-

154

K34/82

60

nywe, ke moka o fodile. Yaba ke moka a se
sa bêtêga, mosadi wa morwa wa gagwe yaba
yona a bêtêgago bana ba gagwe baphela.

Go se etêlane le go bôna ga batswadi le more-
di wa bôna, ke ge moredi wa bôna a satšô
bikiwa goba go tšhubišiwa, bjale ge ba sešuba
moetsā go batswadi, gona moredi wa bôna a
na motaō wa gore a ē, ga gabo le ge yona
ke sesengwe se we a se itego ga gabo, a
ka seke a ngona go ya go setšea. Monna wa
gagwe o swanetšē go moetsā ga gabo go bô-
na batswadi ba gagwe, ka pudi, ka morago ga
mowe ba ka ngona go etêlane.

Ha mathômō ye moragwe ngwana a etêla
go bôna motšonyana e le gore ke monnō kudu
o bôna moredi wa gagwe, o swanetšē go di-
ra bjalewa, a borwale ka phafa, a swale le
malō-kō a bjale ka ditšoo le dikōkō, a fi-
tlhē a ba bōne. Ka morago ga mowe a ka
foya gon ōna le ge a se swala selo, ga
yona taba.

Ihala bogadi, ge mosadi a ka
khala monna wa gagwe a setšhi a mi-
kile, ga gona selo, o fotloga le monna
wa gagwe ka ntle le motho yo a ka
mof elegetšūgo, ka gobane a se kgarebe-
ke mosadi, le ba bogadi a ba monwešē,
a ka fodula fêla go apee ka lepena

154

K34/82

61

la matswala wa gagwe, ka baka la go tloka tša goja.

Go motlhatleela pitsa, bjale ka ge eke molaō, matswala wa gagwe o swanetše go motlhatleela, ka morago ga selemo ge a hwetša ne mabêlê, bjale ka ge eke mosadi a ka seke a kyotlêlla go a peela matswala wa gagwe, ba tla fo bōna a pea tša gagwe, ka ntle le molaō. Le ga go le bjale ba ka seke ba mošela ntšagō, ka gobane le yēna ke mosadi, o šetše a tseba modirō wa lapa.

Batswadi ba monna ba swanetše go tšibisa batswadi ba mosadi gore ngwana wa lena, re no bōna a pea tša gagwe dipitsa. Le bōna ga gona kaba e ba ka e diago ka baka la gore, ke mosadi, ke ga bo tse ge a nile a pea tša gagwe gwa seke gwaba le moferefere. Ge eke gore ore ge a fagile a fêla a tlotlota matswala wa gagwe, o tla no fêla a montšhetša dithōrō a fagêla monna wa gagwe.

Ge eke gore ke leja ka pitsa, gona matswala wa gagwe, a ka fo mofa dithōrō ka baka la lešōkō la morwa wa gagwe, ge e be go se bjale yōna o be a ka seke a mofa. Ge e se monna

154

K34/82

62

e kwa namane, m magwe le yena le
ge ngwana wa gagwe a ile a dira phofo
a ka seke a tšwa ngwana wa gagwe,
o fela a mofa dithōs.

Sago šita papago goba mogwera waga-
go, ka moswana se tla šita wena. Mo-
sadi o tshadile monna wa gagwe, mohlho o
mony, ka gobona bašogoro bja monna wa
gagwe, goba monna a seke a tshōkōmela
mosadi ka buka la mokgwa ya mosadi.
Mosešōrē mollō, ^{ore mōllō} ga o afisi, o bona ge a
tshakana le mosadi ka le fokeng, mosadi
a moswana ka molaō, ke moka a thōna
go bolēla ka monna wa gagwe, ge a
sa loka.

Monna yo we wa ka lefokeng, a le bala
gore o bala-bala le mosadi ba ditišī ka e,
ke moka o thōna gore go bjung genka
go tšea, ke moka mosadi a diimela.
Ka morago ga mo a tshabile naē, o tlo
thōna a le badišar, a uthe mokgwa wa
gagwe, a dišitšē monna wa gagwe, mohlha-
ng a bona monna wa gagwe ana le mokgwa
le yena ke moka o thōna goba le mokgwa
wa gagwe.

Hōhwane M ašumu, o ile a tshadišā
mosadi wa ga Bjune, mosadi yo o ile a ba
le buna ba babedi, ke moka a ēna a

154

K34/82

63

se sa bêtêga. Ke mosadi wa ba tlabo, bjete monna a leka ka maatla go kgalema mosadi, mosadi a seke a kwa. Monna a bona gore go kaone gore ke tšee yo mongwe mosadi, a owa a tšea yo mongwe mosadi, a ntšha matlhô a lebella yola, a dira ka mokgwa o a ratago.

Phohwane a tšea mosadi, kanthle le tumelanô ya batswadi, batswadi ba gagwe bantšha dikgomo ba lla, bare, bokuone ke mola o tšee kgarebe, are gobone le setšung nna ke a tšeba, kgomo ya matseta a e ke ere go hwa balatla ke fo bona ba ija. Monna a motšhubisa a fitlha a dula ka lapeng le matwala wa gagwe.

Mosadi a ka a fetsa lekgwedi, a pea ka lapeng la matwala wa gagwe ba bona a tšee a pea tša gagwe. Mosadi wa gore bêtêgê ke morwalo, a fete monna, monna yo mongwe le yo mongwe ke monna. Mosadi a thôma mokgwa wa gagwe, monna a thôma gofapana le mosadi are, a mosadi o bjantšhe, mosadi are, go yêna, o rana, matôba ke yohwetšane ona le mokête le hono gape. Mosadi are go yêna, a, a se modirô wa gago, a kere ke wena wa go mphupantsa le monna waka, nna kere kotse ke mokgwa wa gago, go wena modirô wa

154

K34/82

64

mohuta o we ya oile. E be ba boledisana ba
 e ka lapeng la bona, matlwala wa mosadi
 a theletšise. Monna o ile a wa fase, peto
 ya gagwe e ile kyole, a o mella sebukanyana
 ba ba ba loka le yonyakela nyaka, ge nyaka
 e fitlha monna a phafoga.
 Ge baloka gore ba moledisa, monna a ka
 a nyona le go ba araba, a fontšha matlho
 a bu lebella. Mosadi ase, molesetšeny o
 tla dikwa ka noši, bose a bokwelwe, a
 se lesweka ke motho. O ile ge a yo thoma
 go bula molomo wa gagwe, ase leakwa
 mosadi yo a ke sa morata, ke nyaka gogapa
 dikgomo tsaka, goba nka fo dilesetšō, a
 boele gagabo a yo dula. Base monna wa
 ya Masumu, naku e ya mokhuta o dio
 e Hela, rena re sa rute, wa re kyona
 ya motšha e a lewa, a setse, tšewe di
 tšeba ke wena - rena a re tšene. Mosadi
 ase, molesetšeny, o tlabu a ra nna ase
 lena, nna ga geša a kee, o ile ge a ntšea
 monneny waka ase, o tla ba a ya lenna
 lebitšeny. Monna o ile a bka a sala a le-
 kana le monwuna, mowe butswadi baba
 go ba kwa lešōkō empa se ba ka se disa-
 go se segona. Majellong a ba a swara
 monna ka ditšō a gōya aya adule
 naê gagabo.

154

K34/82

65

S21. Goalafêla.

Melaô ya dilete ga e swane, ka molaô wa segageru, morwa wa moko a betsa mosadi papagwe a ka rone a robala le mosadi wa morwa gagwe, diaila ke ngwetši wa gagwe. Mowe go yago gwa diraga, ke ngwana wa malome, yo we a joba a swanetše go tšea ke mogolwane, bjale a tšea ke moratho, gona moyolwane o swanetše yo alafêla, a robale le mosadi wa moratho, pele ga gore moratho a robalê naê.

Sebokwana, ke molaô, wa balandi, go fitlile, balandi, ba kgakga motho, ka tšeko e ngwe ba bina putši; ka tšeko e ngwe ba bina tau, bôna beng bare ke bôna ba kone, ba boya mamagukubje. Bôna modirô wa gontšha sebokwana ba dira, pele ga gore moredi wa gagwe a bikiwe, papagê o robala le moredi wa gagwe, bare ba ntšha sebokwana.

Papagwe, mosogana le yêna ge ngwetši a fitlha bogadi, o swanetše go robala naê, o ntšha sebokwana. Molaô o we wa bôna metsatši a bolelono ga o sediriwa, ka gobane ba tšena le dikgarebe tša mo nageny ya gešu, bjale matšwala wa gagwe a e o dira molaô o we ngwetši a gana, ka moswana ke moka o tšuma

154

K34/82

66

a bola, bjale, bo mosêgê, bare motgalabje
yo we ke setihôla o kile wa môna ka e
motho wa go robala le ngwetši. Ka motgwa o we
ba olatlhile.

Le yêna yo we mogetšane, o robala le moga-
tšâ moratho ka gobane mosadi o be a molebane,
ka goriale mowe o dišela gore mosadi a seke
a tla a bêtêga bana ba go se tšebalêgê. E
be ele yêna se tima mollô, difeka hu mokka
e be ba swanetsê goloma ka lapeng la mo-
sadi yo we. Ka go robala nê, monna o tšere
madi a mosadi, mosadi le yêna o tšere madi
a monna, bana bagagwe ba ka seke ba ba
le motgwa.

Le ge motho a ka dima morwa a ragê ditgomo
a tšea mosadi ka tšona ana molaô wa
gore a ê a robale le mosadi wa moadimi
wa ditgomo, yêna o lebelešê fêla ge mosadi
wa gagwe a kaba le ngwana wa mošetšane
ke mokka a nyathisa ba mofa ditgomo o tšer
gagwe.

Mong wa ditgomo o bule-tšê morwa wa
gagwe lešaka la ditgomo gore a yo tšea
mosadi, bjale ka goriale mowe ana molaô
wa gore kowa mosadi a bêtšilwe, a be a
sabotêla gore ke nyaka gobula lešaka la
mosadi ka gobane lešaka la ditgomo letšwa
nna. Ge a be a sarate go mofa ditgomo

154

K34/82

67

ukabe a folesetša, motlhomong ka gobane
dikingomo tša go tšea mosadi yo we ditšwa yêne,
ge u nyatša mosadi bokaone ke gore a motšee
a seke a dira matšhila a we.

S 22. Molekô wa moja lefa.

Moja lefa, kenqwana yo we, e tla re go ge
a godile, ka morago ga lefu la papage a
šala a dutšhi le gatong la gagwe, ke gore
ke yêna kgošana ya motšee o we. Mele-
kô ya gagwe, ke go rumiwa, ba bōne gore
ekaba ngwana o na le mereba goba wa
ramêga. A ka noba leswete, empa ga sena
mereba, a bile a thompha ba bagolo, o
lutšile. Ga ele mabapi le mosadi gōna, ba
no dira bjale ka ba bangwe, a ba diri gore ba
seke ba phetšha go mofa mosadi wa gagwe,
ga se o na molekô wa go leka ngwana a
o we.

Molekô o mogolo wa go leka ngwana wa
moja lefa, ke go moroba, wa moroma
a se, a sa fihlha a sase, ke a khutšha
ke moka ba goma ba morokha, motlho-
mong ba moroma ngole goba bjale ka ma-
tloumeny, ba nyatša go kwa gore o tla gane
ge a ile a dumela, ke moka papage o
klate go yêna, éma ngwanaka o tlaya
ka moswana. Ka moswana o tla shele-
tša gore o tla kwa are a se, ke moka a fo

154

K34/82

68

mongelabje a homotšē.
 Taba ya bobedi, ke gore, ngwana a seke a
 tshabana le ba bagolo kudu, wa bōna ngwana
 na a sa nyatse go dumedisā ba bagolo ngwana
 na yo we ana le moreba. Ka go tshompsha
 le go dumela ga ba bagolo ba moroma ke
 gore, o tla fiwa ditšaelō kamoka tša bo-
 golo bja gagwe. Je a kaba le moreba o tla
 humanela moreba ya gagwe, le bogolo bja
 gagwe. Je ele ditšwanelō kamoka difi-
 wa ngwana yo a Luthilego.

Bjale ka Mashumu le Mohlabe, Mašumu
 ke yo mogolo, Mohlabe ke moratho bja
 le, moyolo a be ana le moreba, moratho ele
 ngwana yo a romegugo, a e kwa se we pa-
 pagwe a sebolélago. Ka goriale mowe pa-
 pa a bōna a laela moratho ditō kamoka
 tša motse ga mōgō le manaka a pula. Ka
 morago ga lehu la gagwe, banna ba kgoba-
 kana, ba tšilo bea kgōši setulong.

Phalafala e ile ya ita, setšhaba kamoka
 sa kgobakana ba yo bōna ngwana wa
 kgōši yo we leho e tla bago papagō bō-
 na. Zona leseema se selego bana
 ba kgōši reloba kamoka yo we e tla bago
 kgōši a se, motsebe. Ke nnete, ka gobume
 mogolo a ka šitwa gore e be kgōši, ka me-
 reba ya gagwe, moratho a dula setulo-

154

K34/82

69

ny.
 Ke ntlha, ge bammeya setulong, ba ka seke
 ba bea moratho, ba tla bea mogolo bjale ka
 ge ba motheba. Matshatsha ke tsa ya mo-
 kgalabje, ke seema, ke gore, tsa ya mokga-
 labje, a e sana matla a go bolaya diphoo-
 fôto, e diô tsama e ja ditoto. lebaka la
 go lema la fitlha, ke nswaga wa kgosi e
 ntswa. Ke moka lepatšhi la fisa, batho baya
 ba molêla, gore bogosi ke batho, lešaba le zla
 palakana, ka baka la namedi e, nešapula,
 phetolô a ke thebe. Ka morago ba nehellega
 moratho ke moka moratho a dire ka taêlô ya
 papagê pula ene. Ke moka batho buzwane tšhe
 go loba moratho, ka morago ga dilobô ke
 moka o tšea bogosi,
 Moqolwane o zla leka ka matla go
 fofêla godimu, a seke a dira sebo
 ka gobane lešaba ka moka le eme le mo-
 ratho. Moreba a o thuse sebo, motho
 bu motšêela le tšhe tšhu goba dimoleba-
 ne. Mosadi una moleko o we bakadi-
 rago gore ba leka moja lefa ka ôna.
 go kaone ge baka moleka ka sejo, ba se-
 bea, ke moka, ka morago, ba moroma
 ka gôna, ba ya ba hwetšana a utwi-
 tšhe, gône, a ka seke a ba mogolo ka go-
 bane kgosi a e utswi.

154

K34/82

70

Ke yo ôna taba e we e ka diragoge-
re, motho a šitwê goba mogolo wa ba-
tho. Ge ele mosadi, a wa, ke mosadi wa ga-
gwe, mola ba mekago, ke moka ba mogafetšê.
E šita le ge a ka fodiwa bofebi le mosadi
wa yo mangwe, taba kgolo ba swanetšê
gore ba molifišê, ka mokgwa o ba ka kgone-
go, ba tšeba gore le yêna o tlilo ~~to~~ ja
tšâ bôna.

Mereba, mereba ya ngwana yo mogolo yo
we e tla bago moja lefa e baka ke me-
lomo ya batho, bare, gangwana ba môna
gore e sale yo manyana bare, go yêna
thobêla. Ngwana a be le tšebô ya gore ke
yêna thobêla, ka gorišale mo we ngwana
o tla e kgodišar, ka bokgodišô bja we bja
gagwe, a ka seke a kwa motho gamôgô
le batšwadi. Motho yo a rago ngwana a se
thobêla a bonêwa, o a lifišwa, ka gobane
o sinyana ngwana.

523. Kgatlhanô ya madi.

Ke molaô gore, mosogana, ge a yo robala
le mosadi wa gagwe la mathômô ba motho
kantšhe le mosadi wa gagwe. Batšwadi
ba mosogana, ba bitšâ ngatša, ke moka
ya tla e swele ditšhola le ditšhare
ya fitlha ya ba ga tlhantšha, a se modir-
rô o we e ka laeletšago.

154

K34/82

71

Mokgwa wa go gatlhana, pele ga gore
 eba tlhabêle ka ditlhare tša yōna e nya-
 ka matlhapologō wa mosogana le mosadi wa
 gagwe. Yo mongwe le yo mongwe o fima
 se nkgêrêbêtlana a ~~matlhapologō~~ ka
 ga sōna, ba fa ngwana matlhapologo ya
 bōna, ke moka, ngwana ya tšhêla matlhapolo-
 felo gotee, ya ntšha tšhidi ya yōna e
 ntšo, ya tšhêla le beeng kēsele. Ya thōma
 go batlhabela ditšhō tša bōna, ke gore di cē-
 lanoko, makhuisa, go sitlhêla mowe batlha-
 bilwego, ke yōna mesāpologo ya bona le madi.
 Madi a mosadi ba sitlhêla ga monna
 a monna go mosadi.

Ka morago ga tšhitlhêlo, ke moka o seba
 tšhidi o e tšhêla ka kowa matlhapologo
 ya bōna, o a ba fa banwa, ke moka mo-
 dirō wa goba ga tšhanya o fedile, bjale
 batloga ba boêla ga. Mosogana a fiwi
 setlhare sa go okeša maatla, motho yo a
 pelago ka setlhare sa go okeša maatla
 ke bakgalabje. Ke moka madi a bōna ke madi
 a tee. Mosogana a ka seke a gobatšwa
 ke madi a mosadi.

Ye ba bōna gore madi a monna a fokō-
 la, gona ba ka fa mosogana setlhare
 sa gore a be le maatla. Setlhare se we
 ba re, go mofa a ya a se tšhêla ka mupoto-

154

K34/82

72

ng a go galana, a fo enwa a le tee go
fitlhela a fetša. Je mosogana a na le
maatla ba tla bōna nqwetši ka morago ga
dijō a kgomela, batswadi ba mosogana ba tla
bōna gore ngwana wa bōna ke mowa a
fokole. Je bakka fo bōna nqwetši a sa kgo-
mele a owa mosogana madi a gagwe a na ma-
tla.

Thibela malwetši e phata ka lafō, ba dira
bjale gore ba ba gatlhantšhe, ka goriale
mowe, ke gore ba thibela malwetši a we
a tšwago ba tla bong, gore a seke a tšena
mading a bōna bjale ka ge ke tšetše ke
tlhalisitšē malwetši a basadi. Ngwana yo
a kwago molaō wa batswadi ba gagwe a
ka seke a fokolla ke madi a gagwe, ka
gobane ba motšā gore o seke ware, felo
fa we go aila, o a ba theletšā, ka
morago ba motlhakantšhe, a kgone a eya
mosading.

O ka bōna, ge mosogana ba motlhaka-
ntšhi le mosadi wa gagwe ba yo batagana,
ka morago mosadi o a inu, o bēlega ngwe
na, bjale mowe pelegong ya bana gone
le ditifa tifa, ka goriale mowe, batswadi
ba tla batšā mowa wa bōna gore o
seke wa tšena, malaong a mosadi.
A seke a kwa, a fo tšena, ka morago ke

154

K34/82

73

mona o a babja, ba bitša ngaka e tli lo mo
alafa. A ya moalafa pelo e di o gatiša
KemoKa ke wena se gwatlhane, thaki go tla
tloga gona le maru re bona ka wena pelega
gore letsati le dikela o tshella mollo, Kemo-
tato wa go sekwe bathwadi.

S 24. Mosadi o fwa monna wa gagē.
Bjale ge ngaka e ba gutlhantšhe, monna
ke gōna a yago malaong a mosadi wa gagē
tele ga gore a tšene malaong a mosadi,
monna o swanetše go ntšha pudi gobunku,
mosadi a kgone a modumella go tšena
malaong a gagwe. O ntšha ka molomo
ge ba robetše, ge mosadi a sa kgolwe
o tla fo gana gore monna wa gagwe a
peke a tšena ka dipaleny tša gagwe.
Ka moswana a tšogē a mošupa, Kemo-
ka go fedile, ka bošego bjawe, mosadi
o tla fa monna wa gagwe malaō.
Pudiya gobula dikgwete tša mosadi, pudi
e we ke ya mosadi, e laola ke yēna
ge a nyaka go e rekiša o a e rekiša
le gabolaya malaidi ke yēna mosadi. Ge
mosadi a ke ima a bēlēga ngwana,
monna o swanetše go nyakēla pudi
e ngwe, ke moka a e tshabe, motšapo
wa yōna, ba šogēla ngwana thuri,
mmage o mopepula ka yōna.

154

K34/82

74*

Buisuwana, ge mosogana a senese a
 ka ntshago, gona mosedi wa gagwe a ga-
 na gore a tene ka dipateng tsa gagwe.
 Mosogana o swanetse go tshisa bathwadi
 bagagwe, ke moka ba setha phate, kgore
 ke molato, motlhung ba e bonago barwa-
 netse go mofa. Ye ngwana a ka ba gona
 ka baka la go tshoka tsa ditleng, o tla
 fo kgopela mokgopa wa kgale, ke moka
 a modisela khari ka ona.

ENDS 154